

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Olomouc 2014

Kristýna ODEHNALOVÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Hudební teorie jako součást hudební nauky na ZUŠ

Bakalářská práce

Kristýna Odehnalová

Studijní obor: Matematika se zaměřením na vzdělávání
a hudební kultura se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. 4. 2014

Kristýna Odehnalová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat PaedDr. Leně Pulchertové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za ochotu, trpělivost, cenné rady i připomínky a v neposlední řadě za čas strávený při konzultacích.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 ZÁKLADNÍ POJMY	8
1.1 Základní umělecká škola (ZUŠ).....	8
1.2 Hudební nauka.....	11
1.3 Hudební teorie	14
1.4 Hudební teorie versus hudební nauka.....	15
2 SROVNÁNÍ RVP A ŠVP	19
2.1 Rámcový vzdělávací program	19
2.2 Školní vzdělávací programy	20
2.2.1 RVP a ŠVP ZUŠ Boskovice	20
2.2.2 RVP a ŠVP ZUŠ Brno Vranovská.....	21
2.2.3 RVP a ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci	22
2.2.4 Rozdíly mezi ŠVP ZUŠ Boskovice, ZUŠ Brno Vranovská a ZUŠ Žerotín v Olomouci	24
3 SLOVNÍ POMŮCKY A PŘÍKLADY K HUDEBNÍ TEORII	27
3.1 Stupnice	27
3.1.1 Pomůcky k durovým stupnicím	27
3.1.1.1 Pomůcky k durovým stupnicím s křížky	28
3.1.1.2 Pomůcky k durovým stupnicím s béčky	29
3.1.2 Pomůcky k mollovým stupnicím	32
3.1.3 Příklady k procvičování	34
3.2 Intervaly.....	39
3.2.1 Pomůcky k určování intervalů	39
3.2.2 Příklady k procvičování	40

3.3 Akordy	44
3.3.1 Pomůcky k určování akordů	44
3.3.2 Příklady k procvičování	46
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM ZKRATEK	49
POUŽITÁ LITERATURA	50
SEZNAM PŘÍLOH	
ANOTACE	

ÚVOD

Jako malá jsem navštěvovala hudební nauku na ZUŠ (základní umělecká škola). Látka, která se tam probírala, mi nedělala problém a bavilo mě to. Mnohým spolužákům to ale činilo velké potíže a neradi tyto hodiny navštěvovali. Podle mě záleží hodně na vyučujícím a také na formě výuky. Pokud se vyskytne příležitost, chtěla bych se v budoucnu věnovat vyučování hudební nauky na ZUŠ. V bakalářské práci, jejíž téma je Hudební teorie jako součást hudební nauky na ZUŠ, bych se touto problematikou chtěla více zabývat. Práce poskytne krátký přehled a shrnutí obsahu a formy výuky hudební nauky. Uvedeme si tipy, díky nimž by hudební nauka pro děti mohla být záživným předmětem.

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza třech vybraných ŠVP – ZUŠ Boskovice, ZUŠ Žerotín Olomouc, ZUŠ Brno Vranovská a jejich vzájemná komparace s RVP. Zjistíme, zda rozsah výuky závisí na velikosti ZUŠ nebo na velikosti města, ve kterém se daná škola nachází. Díky této skutečnosti vybereme právě tři již zmíněné školy (současně bude brán zřetel na místa mého studia a bydliště). Zvolíme dvě větší města – Brno, Olomouc a menší město Boskovice¹. V Boskovicích je škola logicky menší, ale jsou také rozdíly mezi dvěma velkými městy. Abychom v nich nerozebírali dvě velké školy, vybereme v Brně pouze malou ZUŠ nacházející se v ulici Vranovská.

Druhým hlavním cílem je navrhnout vlastní názorné příklady a nabídnout ukázky úloh z pracovních listů k výuce hudební nauky, které by vyučujícím pomohly v jejich postupech předávání informací.

Dílním cílem je stanovení definic pojmů, také upřesnění terminologie, díky němuž upozorníme na možné záměny v této oblasti se vyskytující, jako např. hudební nauka a hudební teorie.

Celou práci rozdělíme do tří velkých částí. Tyto kapitoly budou souviset také s jednotlivými cíli práce. V první kapitole se dostaneme do řešené problematiky pomocí vysvětlení základních pojmů, jako jsou: základní umělecká škola, hudební nauka, hudební teorie. Také rozebereme a vysvětlíme rozdíly mezi hudební naukou a hudební teorií.

Ve druhé části se již podíváme na část Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání týkající se recepce a reflexe hudby, což je chápáno jako hudební nauka. Dále zanalyzujeme část hudební nauky ve školních vzdělávacích programech jednotlivých

---

¹ Místo mého bydliště. Nachází se vzdušnou čarou cca 33 km severně od Brna. Bez přidružených obcí čítá kolem 10 000 obyvatel.

ZUŠ a pokusíme se o osvětlení souvislosti s rámcovým vzdělávacím programem. Následně si uvedeme rozdíly mezi probíraným učivem na ZUŠ a zhodnotíme závislost těchto rozdílů na velikosti ZUŠ či měst.

Poslední kapitolu zaměříme spíše prakticky jako příručku pro učitele hudební nauky. Kapitola se bude zabývat třemi základními tématy, jež prostupují celou hudební nauku. Jedná se o stupnice, akordy a intervaly. K těmto látkám připojíme pomůcky, jak dané učivo žákům vysvětlit, na co nezapomenout, co zmínit, aby bylo pro žáky zapamatování látky jednodušší a záživnější atd. V neposlední řadě budou na konci každé probrané látky k dispozici soubory příkladů. Ty se mohou transponovat i do jiných tónin nebo přepracovat k jinému podobnému využití.

Hlavní materiály k vytvoření bakalářské práce budou čerpány z rámcových a školních vzdělávacích programů, dále z hudebních nauk Zenkla, Grigové a Píchy. Mimo jiné bude čerpáno také z různých příruček, učebnic a pracovních sešitů k výuce hudební nauky. V nich se nachází mnohdy jen definice nebo klasické příklady pouze na procvičení dané látky. Není to však uděláno zábavnou a snadněji pochopitelnou formou, proto zařadíme do této práce pestré pracovní úkoly k procvičení.

1 ZÁKLADNÍ POJMY

1.1 Základní umělecká škola (ZUŠ)

Jak už název vypovídá, jedná se o vzdělávací instituci. Základní umělecká škola, dříve také lidová škola umění, je otevřena široké veřejnosti. Můžeme ji nalézt v každém větším městě. Okolní vesnice jsou připojeny jako odloučená pracoviště k ZUŠ z blízkého města. Učitelé sem dojíždí a vyučují ve školních třídách nebo jiných prostorách k výuce vyhrazených.

„Umělecké vzdělávání má v českých zemích dlouholetou tradici. Počátky hudebního vzdělávání sahají až do 17. století. Působením vynikajících kantorů v 18. století a vznikem městských hudebních škol v 19. století byla založena tradice organizovaného hudebního vzdělávání v českých zemích. Počet hudebních škol se v době první republiky dále rozšiřoval a tehdy byl nad těmito školami stanoven i odborný dohled školní inspekce. Po druhé světové válce byl zaveden jednotný typ hudebních škol. V šedesátých letech 20. století se tyto školy transformovaly na lidové školy umění, ve kterých postupně vznikaly další obory: taneční, výtvarné a literárně-dramatické. V době tzv. normalizace význam těchto škol poklesl zařazením mezi školská zařízení. Teprve novelizace školského zákona po roce 1989 vrátila lidovým školám umění jejich původní statut školy a dala jim i dnešní název – základní umělecká škola. V současné době jsou základní umělecké školy součástí systému na sebe navazujícího uměleckého vzdělávání.“²

ZUŠ poskytuje nepovinné, v první řadě umělecké vzdělávání. Podchycuje nadání a rozvíjí talent člověka v oblasti hudební, výtvarné, taneční nebo literárně-dramatické. V menších školách probíhá výuka pouze jednoho nebo dvou uměleckých směrů. Zaměření závisí na více faktorech. Nejdůležitějším z nich je dostatek vyučujících daného oboru a potřebné prostory k vykonávání konkrétní činnosti.

Každá oblast výchovy má na jednotlivých školách různý poměr zastoupení. Většinou je nejvíce zastoupena hudební složka. Žáci mají možnost hrát na různé typy nástrojů, zdokonalovat se ve zpěvu, psaní skladeb, hudební teorii a dalších hudebních činnostech. Výtvarné nadání mohou rozvíjet např. v keramice nebo výtvarné výchově všeobecné. Taneční složka se realizuje třeba formou baletu, mažoretek, rytmicko-tanečních cvičení. V literárně-

---

² *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 8.

dramatické výchově se žáci učí improvizaci, herectví, recitaci textu ať už poezie, či prózy apod.

V názvu ZUŠ je důležité také slovo „základní“. Chodí sem tedy nejvíce žáci základní nebo střední školy, někdy však nejsou výjimkou i starší občané. Tato škola v podstatě zjišťuje u dětí talent, který jim pomáhá rozvíjet a připravuje je na vzdělávání v dalších uměleckých či pedagogických institucích, např. konzervatořích, akademiích múzických umění, pedagogických školách či fakultách.

Studium je rozděleno na přípravné, jež je určeno dětem předškolního věku od 5 let. Dále se jedná o základní studium I. stupně ukončeného v sedmém ročníku závěrečnou prací, absolventským koncertem nebo vystoupením. Po dokončení následuje II. stupeň, též základního studia, jehož délka je společná pro všechny obory a trvá čtyři roky. Některé školy umožňují studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a studium pro dospělé.

„Vzdělávání v Přípravném studiu zahrnuje poznávání, ověřování a rozvíjení předpokladů žáků a jejich zájmu o umělecké vzdělávání. Žáci jsou vedeni k elementárním návykům a dovednostem, které jsou důležité pro jejich další umělecký vývoj.

Vzdělávání na I. stupni základního studia je sedmileté a je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic žáků. Progresivní vzdělávání připravuje žáky především na neprofesionální umělecké aktivity, ale i na vzdělávání ve středních školách uměleckého či pedagogického zaměření a na konzervatořích.

Vzdělávání na II. stupni základního studia je čtyřleté a klade důraz na praktické uplatňování získaných dovedností a hlubší rozvoj zájmů žáků. Umožňuje jejich osobnostní růst v rámci aktivní umělecké činnosti a inspiruje k dalšímu studiu.

Studium s rozšířeným počtem vyučovaných hodin poskytuje žákům s vynikajícími vzdělávacími výsledky rozsáhlejší, hlubší a obsahově náročnější studium, které je připravuje ke studiu ve středních, vyšších odborných i vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením a případně je směřuje k výběru povolání.

Studium pro dospělé umožňuje zájemcům o tento typ studia další rozvoj v uměleckých oblastech v metodicky fundovaném prostředí v souladu s koncepcí celoživotního vzdělávání.“³

Přestože je studium ZUŠ dobrovolné a děti je navštěvují ve svém volném čase, tedy v odpoledních hodinách po skončení školní výuky, jsou žáci za své výkony známkováni. Mají

---

³ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 11 – 12.

své žákovské knížky, kam učitel zapisuje úkoly a známky za práci a výkon zvládnutý v hodině. Na konci školního roku musí studenti vykonat závěrečné zkoušky, aby následující školní rok mohli postoupit do dalšího ročníku.

Podobně jako základní školy vytváří své ŠVP (školní vzdělávací program) podle RVP (rámcový vzdělávací program), má i ZUŠ svůj RVP ZUV (Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání), podle kterého si své ŠVP sama vytváří. Tento RVP ZUV vydalo v roce 2010 MŠMT (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy).⁴ Díky ŠVP, jenž na většině ZUŠ platí od roku 2012, se škola od školy svými požadavky na absolventy liší. Mnohem více požadavků bude mít větší ZUŠ, kde pracuje hodně kvalifikovaných učitelů, než menší škola, kde někteří učitelé vyučují i více hudebním nástrojům, aniž by na ně měli aprobaci. Škola si totiž nemůže dovolit z finančních důvodů přijmout více vysokoškolsky vzdělaných učitelů. Zatím to není nezbytná podmínka k uzavření pracovního poměru na ZUŠ. Ředitel může neaprobovanému vyučujícímu na ZUŠ udělit výjimku.

ZUŠ se ve velké míře podílí na kulturním životě nejen v místě, kde působí, ale často i v celém regionu. Pořádá koncerty, divadelní hry a výstavy žáků, organizuje soutěže na okresní, krajské a celostátní úrovni. Zapojuje se do kulturních akcí města či vesnice hudebními vystoupeními, úzce s nimi spolupracuje na různých úrovních, stejně tak probíhá spolupráce i s dalšími vzdělávacími institucemi.

V hudebním oboru, jímž se tato práce dále zabývá, je kladen důraz na individuální výuku, která spočívá v tom, že se na jedné vyučovací hodině hudebního nástroje učitel věnuje pouze jednomu žákovi, výjimečně dvěma nebo třem (kolektivní výuka bývá často praktikována u malých začátečníků). Individuální forma je však propojena se skupinovou formou realizovanou v komorních souborech, orchestrech, sborech nebo hodinách hudební nauky apod.

„Umělecká tvorba je jedním z nejznámějších produktů naší země a většina našich světově uznávaných umělců a dalších kvalitních profesionálů získala základy svého uměleckého vzdělání právě v základních uměleckých školách. Jejich struktura, široká síť

---

⁴ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010.

a provázanost v systému uměleckého vzdělávání nemá dnes v evropském ani světovém měřítku obdobu.“⁵

1.2 Hudební nauka

Pojem hudební nauka můžeme chápat z více pohledů. Jednak je to předmět na ZUŠ, ale také název knih či učebnic obsahující látku odpovídající předmětu hudební nauky na ZUŠ.

*„Obecně je hudební nauka (HN) souborné učení o podstatě hudby, o jejím působení na člověka i jejich vzájemných vztazích.“*⁶

V této práci je hudební nauka chápána jako hudebně teoretický předmět na ZUŠ. Tento předmět vychází z kategorie v RVP ZUV *Recepce a reflexe hudby*. Každá škola si stanovuje svůj název pro předmět, který splňuje vzdělávací obsah výše zmíněné kategorie. Názvy, jež této formě mohou odpovídat, jsou např. hudební nauka, všeobecná hudební nauka, nauka o hudbě atd.

Hudební nauka v ZUŠ je nezbytnou součástí vzdělávání člověka v hudbě obecně a znalost jejího obsahu nám zjednoduší hru na hudební nástroj. Poskytuje hudebně teoretické základy pro další studium.

*„Vzdělávací oblast **Recepce a reflexe hudby** umožňuje žákovi orientovat se ve světě hudby, využívat a přenášet zkušenosti, dovednosti a vědomosti získané z praktických činností do vnímání hudby, prostřednictvím aktivního poslechu pak poučeněji interpretovat hudební dílo a kriticky je hodnotit. Realizace vzdělávacího obsahu této oblasti předpokládá činnostní pojetí výuky. Cílem je vychovat poučeného interpreta a posluchače schopného propojit hudební teorii s praxí a hlouběji tak prožít hudbu. Vzdělávací obsah oblasti *Recepce a reflexe hudby* se realizuje především v podobě kolektivní výuky (např. jako hudební nauka).“*⁷

HN se dělí podle stáří a znalostí žáků na PHV (přípravná hudební nauka), I. stupeň, který je obvykle rozdělený na 5 ročníků (není výjimkou i sedmiletá dotace předmětu)

---

⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 8.

⁶ Metodický portál RVP, inspirace a zkušenosti učitelů. *Hudební nauka* [online], posl. revize 11-4-2011, http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/H/Hudebn%C3%AD_nauka [cit. 11-12-2013]

⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 16.

a na některých školách i II. stupeň. My se z důvodu, že PHV není v RVP, ani v některých ŠVP specifikovaná (mnohé ZUŠ ji mají rozepsanou jen v plánu práce na daný rok), budeme zabývat v následujících kapitolách pouze I. stupněm. Nebudeme zkoumat ani výuku HN na II. stupni, protože ve ŠVP ZUŠ není tento plán definován.

V hudební nauce na základní umělecké škole se probírá několik hudebních odvětví. Na každé škole se však tatáž část vyučuje v jiné míře a některým činnostem se třeba nevěnuje vůbec. Složky, které jsou pro vzdělání ke hře na hudební nástroje nezbytné a vyučují se téměř na všech uměleckých školách, jsou hudební teorie a zpěv nebo nějaká vokální činnost. Autorka Mgr. Adéla Sládková ve svém výzkumu uvádí, že v hodinách hudební nauky se věnuje 100 % respondentů hudební teorii, 100 % vokálním činnostem, 80 % instrumentálním činnostem, 96 % poslechu, 84 % kreativním činnostem, 68 % dějinám hudby, poněkud opomíjenými jsou hudebně pohybové činnosti, které zařazuje do hodin pouze 44 % učitelů ZUŠ.⁸ Z jejího výzkumu plyne, že více jak polovina učitelů zařazuje do výuky hudební nauky i jiné druhy umění.

HN se netýká pouze teorie, jak si hodně lidí myslí. Do výuky je potřeba zapojovat hlavně praktické činnosti, díky kterým si probíranou látku žáci lépe zapamatují a osvojí. Součástí jsou také rytmická a intonační cvičení, sluchová analýza, kapitoly z dějin hudby a základní přehled hudebních forem.

„Organizace vyučování vychází především ze společné aktivity učitele a žáků. Učitel vede žáky k pěvecké, instrumentální, poslechové i hudebně pohybové činnosti v souladu s jejich přirozeným fyziologickým, emocionálním a rozumovým rozvojem. Podporuje také kreativnost, což následně může ovlivnit i obecnější intelektové schopnosti žáků.“⁹

Cíle hudební nauky:

- *rozvíjet zájem dětí o hudbu*
- *rozvíjet jejich hudebnost (hudební sluch, rytmický cit, hudební představivost, paměť atd.)*
- *seznamovat žáky s hudební teorií, která slouží především k výuce nástrojové hry*

---

⁸ SLÁDKOVÁ, Anna. Analýza současného stavu výuky hudební nauky na ZUŠ. In: SLAVÍKOVÁ, Marie; KODĚJŠKA, Miloš; KOVERDYNŠKÝ, Luděk (eds.). *Teorie a praxe hudební výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2009, s. 42-44. s. 43.

⁹ Metodický portál RVP, inspirace a zkušenosti učitelů. *Hudební nauka* [online], posl. revize 11-4-2011, http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/H/Hudebn%C3%AD_nauka [cit. 11-12-2013]

- *učit žáky chápat hudební řeč¹⁰*

Co by měl zvládat žák po absolvování hudební nauky na ZUŠ podle RVP:

- *orientuje se v grafickém záznamu hudebního díla a svým způsobem jej realizuje*
- *rozumí stavbě stupnic a akordů dur i moll, určí intervaly, rozezná tónorod hrané skladby*
- *rytmicky i intonačně reprodukuje jednoduchý notový zápis, zaznamená jednoduchou hudební myšlenku*
- *chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví*
- *vytváří vlastní melodické a rytmické útvary*
- *transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny*
- *s pochopením významu harmonických funkcí vytváří jednoduchý doprovod*
- *orientuje se v různých hudebních uskupeních, chápe princip rozdělení hlasů i hudebních nástrojů do skupin a identifikuje je*
- *má základní povědomí o výstavbě skladeb, orientuje se v jednoduchých hudebních formách*
- *aktivně poslouchá hudbu, orientuje se v jejích druzích a ve způsobech její interpretace*
- *chápe souvislosti vývoje hudby, rozpozná charakteristické znaky hudebního vyjadřování v jednotlivých epochách*
- *na základě svých zkušeností vyjadřuje své názory na znějící hudbu a umí je zdůvodnit*
- *propojuje teoretické vědomosti s praktickými dovednostmi, chápe význam tohoto spojení¹¹*

Hudební nauka znamenala dříve souhrn všech vědomostí o hudbě neboli hudební teorii. Obvykle a zvláště v dnešní době se užívá spíše jako specifický název předmětu nebo učebnice, kde se začátečníkům vysvětlují základní pojmy týkající se hudby.¹²

---

¹⁰ Metodický portál RVP, inspirace a zkušenosti učitelů. *Hudební nauka* [online], posl. revize 11-4-2011, http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/H/Hudebn%C3%AD_nauka [cit. 11-12-2013]

¹¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 31.

¹² BARVÍK, Miroslav; MALÁT, Jan, TAUŠ, Karel. *Stručný hudební slovník*. Praha: Státní hudební nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. s. 230.

1.3 Hudební teorie

Z širšího hlediska je hudební teorie soubor teoretického vědění o hudbě.

V této kapitole si uvedeme některé další definice pojmu hudební teorie vyskytující se v hudebních slovnících.

„Hudební teorie – výraz pro systematické výklady, jež se zabývají základní problematikou → hudby, zvl. otázkami hudebního strukturování.“¹³

Hudební teorie je nejspeciřičtější poznávání hudby a souvisí s dalšími činnostmi, především se samotnou hudební praxí, s hudebně výchovným a vzdělávacím procesem atd.

Dělí se na několik složek, některé z nich jsou propracovanější a rozvinutější, jiné méně. K více známým patří nauka o harmonii, nauka o kontrapunktu a nauka o hudebních formách. Méně se zabýváme melodikou, metrikou či rytmikou.

Český výraz hudební teorie se uplatňuje až od 19. stol. Dříve byl používán právě výraz hudební nauka nebo nauka o hudbě.¹⁴

„Termín hudební teorie se dnes využívá jako smysluplné synonymum příslušných antických, středověkých a humanistických termínů, přičemž v tomto případě označuje takřka veškeré poznávání hudby od počátku až po vznik novodobého vědního přístupu k hudbě a k jevům s hudbou souvisejícím.“¹⁵

„Hudební teorie se pokouší vystupovat od údobí racionalismu jako konkrétní věda o hudebním strukturování, jako univerzální teorie hudebního materiálu.“¹⁶

Podle Barvíka, Maláta a Tauše se dělí hudební teorie na nauku o zvuku (akustika), nauku o rytmu (rytmika), nauku o melodii (melodika), nauku o harmonii (harmonie), nauku o skladbě a nauku o hudebních formách.¹⁷

---

¹³ FUKAČ, Jiří; VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. 1. vydání. Praha: Editio supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9. s. 336.

¹⁴ FUKAČ, Jiří; VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. 1. vydání. Praha: Editio supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9. s. 336 – 337.

¹⁵ FUKAČ, Jiří; VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. 1. vydání. Praha: Editio supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9. s. 337.

¹⁶ FUKAČ, Jiří; VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. 1. vydání. Praha: Editio supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9. s. 339.

¹⁷ BARVÍK, Miroslav; MALÁT, Jan, TAUŠ, Karel. *Stručný hudební slovník*. Praha: Státní hudební nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960. s. 146.

„Hudební teorie je soubor teoretického vědění o hudbě jednak pro účely vědecké jako jeden ze základů hud. vědy, jednak jako opora praxe.“¹⁸

Zabývá se tedy vnitřními zákonitostmi uspořádání tónového materiálu (harmonie, kontrapunkt, melodika, tektonika, dynamika, kinetika, hudební forma).¹⁹

1.4 Hudební teorie versus hudební nauka

V dnešní době mnoho lidí zaměňuje pojmy hudební teorie a hudební nauka, které nejsou totožné, ale mají k sobě velmi blízko. Pravděpodobně je to zapříčiněno minulostí, kdy se veškerá hudební teorie označovala pojmem hudební nauka.

I mnoho učebnic mluví o hudební nauce jako o oboru, který je potřebný k získání znalostí hudební teorie, jež je nezbytná k následnému provozování hudby. To už je ale samotná teorie. Celkově by se v hudební nauce měla objevit i nauka o hudebních nástrojích, harmonii, formách či dějiny hudby. Toto všechno bychom měli dohromady propojovat s praktickými dovednostmi, které se týkají přípravy k dalšímu soukromému nebo i uměleckému interpretování hudby. Jiné je to však s všeobecnou hudební naukou, jak se dočteme dále.

Podívejme se na rozdělení hudební teorie podle Miroslava Kubičky. Ten ji ve své práci dělí na hudební nauky, což jsou disciplíny většinou praktického rázu, a hudební vědy, disciplíny především teoretické, např. dějiny hudby, etnomuzikologie, hudební estetika a hudební pedagogika.²⁰

Všimněme si, že je zde hudební nauka součástí hudební teorie, ale dále Kubička říká, že *„Všeobecná hudební nauka pojednává o základních hudebních pojmech, je úvodem do studia hudební teorie“*.²¹

Ve starší publikaci z roku 1970 nám Antonín Modr říká, že *„Všeobecná hudební nauka je nauka o základních pojmech hudebního umění“*²² a můžeme ji zařadit do celkové hudební teorie. Ta obsahuje *„nauku o melodii, rytmu a taktu, dynamice, harmonii, kontrapunktu, nauku o hudebních formách, hudebních nástrojích a instrumentaci, jakož i nauku o přednesu,*

---

¹⁸ ČERNUŠÁK, Gracian. *Pazdírkvův hudební slovník naučný. I. Část věcná*. Brno: Ol. Pazdírka, 1929. s. 161.

¹⁹ Wikipedie, otevřená encyklopedie. *Muzikologie* [online], posl. revize 5-11-2013, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Muzikologie> [cit. 12-12-2013]

²⁰ KUBIČKA, Miroslav. *Všeobecná hudební nauka (přehled látky)*. 2. vydání. Plzeň: Hra, 1998. s. 56 – 57.

²¹ KUBIČKA, Miroslav. *Všeobecná hudební nauka (přehled látky)*. 2. vydání. Plzeň: Hra, 1998. s. 56.

²² MODR, Antonín. *Všeobecná hudební nauka. Otázky a odpovědi*. Praha – Bratislava: Supraphon, 1970. s. 7.

frázování, deklamaci a dirigování.“²³ Je součástí hudební vědy, která v sobě zahrnuje „*dějiny hudby, hudební estetiku, hudební teorii, hudební sociologii, dále akustiku s tónovou psychologií a fyziologií, systematickou, tj. srovnávací hudební vědu a vědy pomocné, jako např. semeiografii, tj. nauku o hudebním písmu.*“²⁴

Právě všeobecná hudební nauka ale zároveň obsahuje základní poznatky z jednotlivých disciplín celkové hudební teorie.²⁵

Jednotliví autoři ve svých knihách pojmají hudební nauku též různými způsoby. Jestliže srovnáme nejznámější publikace od Zenkla, Grigové a Píchy, týkající se hudební nauky, zjistíme, že je obsah jedné knihy, kde se v názvu vyskytují slova „hudební nauka“, totožný pouze s hudební teorií, kdežto druhá kniha zahrnuje i jiné hudební oblasti. Nyní se na tuto problematiku podíváme podrobněji.

Publikace Františka Píchy a Věry Grigové nesou název Všeobecná hudební nauka. Jak jsme se již v této kapitole dověděli, je rozdíl mezi pojmem hudební nauka a všeobecná hudební nauka. Všeobecná hudební nauka je úvod do studia hudební teorie, čili by měla obsahovat základní pojmy z hudební teorie. Zde tomu také tak je.

Grigová rozděluje svou příručku do pěti velkých kapitol. Ty dále obsahují podkapitoly související s názvem určité kapitoly. Všechny se týkají pouze teorie a vysvětlení jejich pojmů. Jsou to kapitoly:

- I. Hudební písmo a názvosloví (např. zvuk, tóny, noty, klíče, půltóny, posuvky pomlky, dynamika, melodické ozdoby, přednesová označení...)
- II. Časové poměry v hudbě (např. doba, metrum, takty, předtaktí, synkopa, rytmické útvary, tempo, metronom, označení tempa...)
- III. Stupnice (např. tónová řada, diatonické stupnice, novodobé stupnice, durové a mollové stupnice, církevní, chromatické, celotónové, cikánské a pentatonické stupnice...)
- IV. Intervaly (např. základní intervaly, vrchní a spodní intervaly, převraty intervalů, disonantní a konsonantní intervaly...)
- V. Akordy (např. souzvuk, číslovaný bas, kvintakordy a jeho obraty, septakordy a jeho obraty, nónové akordy s obraty, akordové značky...)²⁶

²³ MODR, Antonín. *Všeobecná hudební nauka. Otázky a odpovědi.* Praha – Bratislava: Supraphon, 1970. s. 7.

²⁴ MODR, Antonín. *Všeobecná hudební nauka. Otázky a odpovědi.* Praha – Bratislava: Supraphon, 1970. s. 9.

²⁵ MODR, Antonín. *Všeobecná hudební nauka. Otázky a odpovědi.* Praha – Bratislava: Supraphon, 1970. s. 7.

²⁶ GRIGOVÁ, Věra. *Všeobecná hudební nauka.* Olomouc: Alda, 1998. s. 221 – 225.

S podobným rozdělením kapitol pracuje i Pícha. V knize pojednává o třiceti tématech, které již dále nedělí. Většinou mluví o stejných věcech jako Grigová, jen názvy jejich podkapitol dává Pícha do velkých celků. V první kapitole vysvětluje základní pojmy – umění, hudba, hudebník, hudební teorie apod., aby se čtenář stručně seznámil s významem slov. V dalších kapitolách pojednává už jen o hudební teorii jako takové, např. zvuk a tón, tónová soustava a její jména, noty, notová osnova, klíče, délka tónů a not, pomlky, tečky u not a pomlk, ligatura, metrum a takt, rytmus, tempo a tempová označení, přednesová, dynamická označení, zkratky hudebního písma, melodické ozdoby, celé tóny, půltóny, alikvótní tóny, ladění, stupnice, transpozice, tónina, rozdíly v pojmech (stupnice, tónina, tónika, tónorod...), intervaly, akordy apod.²⁷

Na rozdíl od předchozích dvou autorů Luděk Zenkl ve své knize ABC hudební nauky, jak už z názvu vyplývá, zapojuje nejen hudební teorii, ale také jiné disciplíny hudební nauky. Právě všeobecná hudební nauka, jež byla celým obsahem dvou předchozích spisů, tvoří u Zenkla jednu z pěti velkých kapitol. Každou hlavní kapitolu dělí ještě do dalších podkapitol. U všeobecné hudební nauky využívá ještě dalšího dělení. Uvedeme si některé příklady z jeho členění publikace:

- I. Všeobecná hudební nauka – tóny a tónová soustava (zvuk, vlastnosti a jména tónů, celý tón a půltón...), notopis (notová osnova, noty, klíče, pomlky, posuvky), tónové výšky a soustava ladění, takt a rytmus (takty jednoduché, složené, rytmus, předtaktí...), přednesová a jiná označení (názvosloví, tempo, dynamika, způsob hry, melodické ozdoby...), stupnice, intervaly, akordy
- II. Hudební akustika – vznik a šíření zvuku, tóny, hluk, vnímání zvuku, tónová výška, síla tónů, barva zvuku, tvoření tónů, systémy ladění, konsonance a disonance apod.
- III. Hudební nástroje a pěvecké hlasy. Hudební soubory a partitury – různé ladění hudebních nástrojů, rozsah pěveckých hlasů, čtení partitur, obsazení orchestrů
- IV. Úvod do dalšího studia hudebně skladebných nauk – harmonie, kontrapunkt, hudební formy, rozbor skladeb
- V. Úvod do studia dějin hudby²⁸

---

²⁷ PÍCHA, František. *Všeobecná hudební nauka*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1964.

²⁸ ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. Praha: Editio Supraphon, 1991. s. 195 – 197.

Všichni autoři se tedy shodují v obsahu Všeobecné hudební nauky. Zenkl navíc zmiňuje dějiny hudby, hudební akustiku a jiné hudební obory, protože název jeho publikace odpovídá širšímu pojetí hudební nauky, ne pouze hudební teorii.

2 SROVNÁNÍ RVP A ŠVP

Každá škola má svůj ŠVP (školní vzdělávací program). Jeden od druhého se liší, ale zároveň mají něco společného, protože musí vycházet z RVP (rámcový vzdělávací program), který je jeden závazný pro všechny. Konkrétně ŠVP ZUŠ (základní umělecká škola) vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro základní umělecké vzdělávání. Pokusíme se o srovnání třech vybraných ŠVP ZUŠ. Podíváme se, do jaké míry souvisí jednotlivé ŠVP se státním RVP.

Jak jsme se již v předchozí kapitole dozvěděli, nezahrnuje hudební nauka pouze hudební teorii, ale i nauku o hudebních nástrojích, dějiny hudby nebo praktické dovednosti s hudbou spojené. Právě tato hudební praxe je těžko oddělitelná od hudební teorie, proto není jednoduché určit, co všechno do teorie patří a co už patří do praxe. Abychom si určili nějaké hranice, budeme teď hudební teorii, o které budeme mluvit, brát jen v užším slova smyslu.

2.1 Rámcový vzdělávací program

V RVP nemáme stanovené, v jakém ročníku a v jakém množství se žáci mají danou problematiku naučit. Můžeme pouze zjistit, co by žáci měli znát, až hudební nauku absolvují. Rozpis po jednotlivých ročnících si pak ZUŠ vytváří sama v ŠVP. Z celého RVP se budeme zabývat právě těmito body týkajícími se hudební teorie. Žák:

1. rozumí stavbě stupnic a akordů dur i moll, určí intervaly, rozezná tónorod hrané skladby
2. chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví
3. vytváří vlastní melodické a rytmické útvary
4. transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny
5. s pochopením významu harmonických funkcí vytváří jednoduchý doprovod
6. má základní povědomí o výstavbě skladeb, orientuje se v jednoduchých hudebních formách²⁹

---

²⁹ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 31.

Samozřejmě některé části souvisí opět hodně s praxí, třeba bod týkající se vytvoření doprovodu nebo tvorba melodických a rytmických útvarů. Ale pokud bychom k dané problematice neznali teorii, je to, jako kdybychom hráli fotbalový zápas bez pravidel.

2.2 Školní vzdělávací programy

Máme k dispozici ŠVP ZUŠ v Boskovicích, ŠVP ZUŠ v Brně na Vranovské ulici a ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci. Rozebereme si jednotlivé ročníky a podíváme se na rozdíly v obtížnosti a množství učiva. Samozřejmě je to pro školu opět jen orientační, protože si každý učitel vytváří svůj roční plán na daný školní rok, který je většinou rozepsán již po jednotlivých vyučovacích hodinách. Tedy některé ŠVP mohou být vypsány dopodrobna a jiné méně, protože si sami učitelé rozepíší svůj plán práce, takže se srovnání ŠVP bude lišit hlavně v množství zahrnutého obsahu.

ZUŠ Žerotín v Olomouci se ve svém ŠVP drží téměř ve všech ročnících jednotlivých bodů RVP. Každý ročník je rozdělen na body, v nichž je shrnuto učivo, co by se žáci měli ten rok naučit. Konkrétní učivo souvisí právě se stejným bodem v RVP. Druhé dvě školy mají ve svém ŠVP na každé učivo zvláštní bod, takže není úplně jednoduché zařadit dané učivo do konkrétního bodu RVP, protože souvisí s více kategoriemi.

2.2.1 RVP a ŠVP ZUŠ Boskovic

Hudební škola v Boskovicích, dříve městská, byla založena v roce 1945. Hudební nauka byla však otevřena až o dva roky později. Státní školou se stala v roce 1949. Vyučují se zde všechny obory, tj. výtvarný, hudební, taneční a literárně dramatický. Pobočky má ve Svitávce, Lysicích, Kunštátě a Černovicích. Zde se vyučuje pouze hudební obor.³⁰

V současné době má škola kolem 720 žáků a čítá necelých 40 pedagogů.³¹

ŠVP ZUŠ Boskovic: škola motivace, realizace, obohacení a tvoření uvedla škola v platnost 3. září. 2012.³²

---

³⁰ ZÁKLADNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA BOSKOVICE [online], <http://www.zusboskovice.cz/histor.htm> [cit. 4-12-2013]

³¹ Školní vzdělávací program Základní umělecké školy Boskovic, okres Blansko, Náměstí 9. května 7. ZUŠ Boskovic: škola motivace, realizace, obohacení a tvoření. Boskovic, 2012. s. 5.

³² Školní vzdělávací program Základní umělecké školy Boskovic, okres Blansko, Náměstí 9. května 7. ZUŠ Boskovic: škola motivace, realizace, obohacení a tvoření. Boskovic, 2012. s. 4.

V ŠVP se ZUŠ Boskovice zabývá nejvíce prvním bodem, který jsme si uvedli z hudební teorie RVP. Týká se stupnic, akordů, intervalů a určení tóniny. Toto učivo je probíráno ve všech pěti ročnících. Nejvíce času je mu věnováno ve druhém ročníku, kde se žáci vůbec poprvé setkají s některými pojmy hudební teorie. Malý nástin stupnic byl již v prvním ročníku, ale ostatní témata se žáci učí až v ročníku následujícím. Ve čtvrtém ročníku je tato problematika rozebrána více do detailu, po ukončení by měl žák zvládat všechnu potřebnou teorii k vykonávání hudební praxe.

V prvním ročníku HN (hudební nauka) je pro žáky látka z hudební teorie všechna nová a setkávají se s novými hudebními pojmy, které se učí chápat a následně využívat. Probíraná látka se v RVP vyskytuje ve druhém bodě. Ve čtvrtém ročníku se pak žáci setkávají s hudebním názvoslovím a rozšiřují si hudební slovník o neznámé pojmy.

Dalším bodem je chápání rytmu a melodické linky, čímž se žák učí hned při vstupu do ZUŠ, jsou to základní pojmy, které jsou kolébkou pro další studium. Ve třetím ročníku se znalost prohlubuje a v pátém ročníku už by měl žák být schopen zapsat rytmicko-melodická cvičení.

Základy transpozice se žáci učí již ve třetím ročníku a v následujícím pak sami umějí transponovat jednoduché písně.

První pokusy o tvorbu doprovodu k lidové písni jsou již ve druhém ročníku a v posledním absolventském ročníku si žáci doplňují akordy k vlastní zkomponované melodii.

Formy jsou zařazeny pouze v absolventském ročníku HN, a to jen základní vzhled do této problematiky, aby se žáci vůbec seznámili s existencí dané oblasti.

2.2.2 RVP a ŠVP ZUŠ Brno Vranovská

ZUŠ v Brně vznikla roku 1924. Jedná se o jednu z nejstarších ZUŠ na brněnském území. Škola vyučuje žáky ve třech oborech, hudebním, tanečním a výtvarném.

V současnosti má škola kolem 400 žáků.³³ Pedagogové vyučují ještě v dalších třech odloučených pracovištích umístěných v základních školách jiných částí Brna. Na nich se vyučují pouze některé z nabízených oborů v hlavní budově školy.³⁴

Podle ŠVP vyučuje ZUŠ od 1. září 2012.³⁵

---

³³ ZUŠ Vranovská [online], <http://www.zusvranovska.cz/html/onas.html> [cit. 4-12-2013]

³⁴ ZUŠ Vranovská [online], <http://www.zusvranovska.cz/index.html> [cit. 4-12-2013]

³⁵ *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy, Brno, Vranovská 41*. Brno, 2012. s. 3.

V ŠVP má ZUŠ Brno v prvním ročníku nejvíce popsanou problematiku učiva nových pojmů. V nich se žáci naučí základní hudební abecedě a používání znaků k hudební teorii nezbytné (např. houslový klíč, noty, pomlky...). Oproti ní ZUŠ Boskovice nemá rozepsané všechny nové pojmy detailně, ale logicky se je žáci také musí naučit, aby pochopili ostatní probíranou látku a uměli ji zaznamenat.

Po celou dobu navštěvování hudební nauky je opět nejdůležitější učivo prvního bodu RVP. Učivo se prolíná všemi ročníky a je nejdůležitější látkou z hudební teorie potřebnou ke hře na hudební nástroj nebo vlastní hudební tvořivosti. Počínaje prvním ročníkem se na tuto látku nabaluje postupně více věcí a na konec studia by měl žák znát všechnu problematiku týkající se stupnic, akordů a intervalů (např. v prvním ročníku znají žáci durové stupnice se dvěma křížky a dvěma béčky, ve druhém se přidávají ke stupnicím durovým stupnice s dalšími křížky a béčky, celkem čtyřmi, k tomu po dvou mollových stupnicích atd.).

Novým hudebním pojmům se na této ZUŠ učí žáci také v průběhu všech ročníků hudební nauky, nejvíce pak, jak již bylo řečeno, v ročníku prvním a po něm následujícím.³⁶

Smysl pro rytmus je pěstován po celou dobu výuky hudební teorie, ale samostatné výstupy a tvoření vlastní melodické a rytmické linky je požadováno až v absolventském ročníku.

Důraz na transpozici písně do jiné tóniny je kladen pouze po ukončení čtvrtého ročníku.

V posledním ročníku je žák seznámen se všemi důležitými poznatky z hudební teorie, hlavně s významem harmonických funkcí. Díky této znalosti se snaží sám vytvářet jednoduché doprovody k písním.

Učivo hudebních forem v ŠVP ZUŠ Brno není zmíněno v žádném ročníku, tudíž se předpokládá, že mu není věnována žádná pozornost a není na této škole vyučováno.

2.2.3 RVP a ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci

ZUŠ Žerotín poskytuje umělecké vzdělání zaměřené hudebně, dramaticky literárně i tanečně. Škola má za sebou již několikaletou historii počínající rokem 1888 jako součást spolku Žerotín. Oddělením od něj se stala v roce 1945 samostatnou hudební školou. Svůj současný název *Základní umělecká škola „Žerotín“* má již od roku 1989.³⁷

---

³⁶ Poznámka: V ŠVP ZUŠ Boskovice je učivo nových pojmů a názvosloví zmíněno pouze v prvním a čtvrtém ročníku hudební nauky.

³⁷ *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy „Žerotín“ Olomouc, Kavaleristů 6. Kvalita, zázemí, tradice.* Olomouc, 2012. s. 9 – 11.

ZUŠ má nyní 1300 žáků a více než 60 pedagogů. Řadí se mezi největší umělecké školy v naší republice. Hlavní škola, která je umístěna v Olomouci, je rozšířena ještě o dalších sedm poboček v okolí.³⁸

Výuka podle ŠVP: kvalita, zázemí, tradice probíhá od 1. zaří 2012.³⁹

Stejně jako u předchozích ZUŠ má ZUŠ Žerotín v Olomouci ve svém ŠVP nejdůležitější bod učiva shodný s prvním bodem RVP, protože prochází všemi ročníky. Někdy je zapsán do více bodů, i když byla zmínka, že se tento ŠVP řídí nejpřesněji body RVP. Škola postupuje podobným systémem nabalování učiva, jak bylo vysvětleno u předchozí ZUŠ.

S novými hudebními pojmy se na této škole můžeme setkat téměř v každém ročníku s výjimkou posledního, kde už by žáci všechny hudební pojmy měli hravě a bez problémů ovládat.

Reprodukcí či zápis nějaké melodie by měli žáci umět až po pochopení základních hudebních vztahů a pojmů v absolventském ročníku. Zde se většinou učí žáci všechny vědomosti dostávat do praxe a různě s hudbou experimentovat.

Transpozici melodie do jiné tóniny se škola věnuje v posledním ročníku, kdy znají žáci veškeré vztahy používané v hudební teorii.

Bod týkající se vytváření jednoduchého doprovodu pomocí harmonických funkcí je zahrnut ve čtvrtém ročníku HN.

S hudebními formami se škola snaží pracovat více hned od prvních hodin navštěvování HN. Žáky vede k samostatnému vysvětlování jednoduchých a lehce poznatelných forem podle ukázek. Zkoumají, co je na nich specifické, čím se vyznačují, např. tanec při baletu, zpěv při opeře atd. Ve třetím a pátém ročníku jsou pak jednotlivé formy rozebírány v hodinách hudební nauky teoreticky. Učitel směřuje žáky k rozlišování daných forem a k popisu vlastními slovy. Díky získaným informacím a zkušenostem (některé formy uplatňují ve hře na hudební nástroje) pak o dané formě dovedou hovořit a na ukázky poslechu vybraných ukázek si vytvářejí vlastní názory, které sdílí s ostatními spolužáky.

---

³⁸ ZUŠ ŽEROTÍN OLOMOUC [online], © 2007, <http://www.zus-zerotin.cz/index.php> [cit. 4-12-2013]

³⁹ Školní vzdělávací program Základní umělecké školy „Žerotín“ Olomouc, *Kavaleristů 6. Kvalita, zázemí, tradice*. Olomouc, 2012. s. 7.

2.2.4 Rozdíly mezi ŠVP ZUŠ Boskovice, ZUŠ Brno Vranovská a ZUŠ Žerotín v Olomouci

ŠVP jsou si velmi podobné, což je logické, protože vychází z jednoho, pro všechny společného a závazného RVP.

Hodně rozdílů můžeme najít v jednotlivých plánech, když se na ně podíváme jako na celek a budeme zkoumat všechny části týkající se HN, např. hudební nástroje, hudební teorie, dějiny hudby, hudební praxe, nácvik písní, intonace a rytmu, orientace v grafickém notovém záznamu atd. To však není náš případ. Tato práce se týká pouze hudební teorie, tak se i na rozdíly týkající se jednotlivých ŠVP podíváme jen z této stránky.

Největší rozdíl mezi třemi zkoumanými školami je vidět v tom, že ZUŠ Žerotín v Olomouci má svůj ŠVP ve srovnání se dvěma předchozími ZUŠ rozepsaný nejvíce dopodrobna. ZUŠ Boskovice a ZUŠ Brno mají rozepsaný ŠVP do více bodů a v každém bodě je zařazeno právě jedno učivo. Vypadá to tak přehledněji.

Když vše rozebereme od začátku, tak v prvním ročníku se učí všem základním pojmům z hudební oblasti (to by mělo platit na všech školách a na zkoumaných tomu tak je), aby si žáci pak dané pojmy mohli spojovat s právě probíraným učivem. Nejméně rozepsané jsou nové pojmy v ŠVP ZUŠ Boskovice. Více pojmů zahrnuje ŠVP ZUŠ Brno a pojmově nejobsáhlejší je ŠVP ZUŠ Olomouc. Ten zmiňuje všechny pojmy, které se žáci v daném ročníku měli naučit, a pokračuje tak i v ročnících následujících. Druhé dvě školy, resp. hlavně boskovická umělecká škola podává pouze shrnutí, co se v daném ročníku vyučuje, a právě to předpokládá znalost i ostatních pojmů. V dalších ročnících se novými pojmy ŠVP ZUŠ Boskovice ani nezabývá. Až samotné názvosloví je učivem třetího ročníku. Brněnský ŠVP obsahuje alespoň jeden bod s novými pojmy v každém ročníku a názvosloví zahrnuje o rok později, tedy v ročníku čtvrtém. ZUŠ Žerotín má do hloubky popsané nové pojmy ve všech ročnících, ale o učivu názvosloví se nikde nezmiňuje.

Postup na jednotlivých školách věnující se problematice durových a mollových stupnic jsme již zmínili v předchozích kapitolách. Většinou se všechny školy shodují na tom, že přidávají v následujícím ročníku vždy po dvou až třech dalších stupnicích. V prvním ročníku začínají zkoumané ŠVP jednou durovou stupnicí s béčky, ale se stupnicí s křížky už se odlišují. V Boskovicích stačí také jedna stupnice s křížky, v Olomouci a v Brně jsou zařazeny již dvě. Samozřejmě se všechny stupnice vyučují postupně s přibývajícími křížky a béčky, takže se začíná bez posuvek, přidá se jeden křížek nebo jedno béčko, pak dva, atd.

ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci a ZUŠ Boskovice se shodují také ve znalosti všech durových stupnic ve čtvrtém ročníku, ZUŠ Brno má mít probrané durové stupnice o rok dříve. Se začátkem probírání mollových stupnic se školy od sebe liší. V Boskovicích se první zapsání jedné mollové stupnice učí ve druhém ročníku, v Brně také, ale umí zde už dvě mollové stupnice s křížky a dvě mollové stupnice s béčky. V Olomouci se žáci s mollovými stupnicemi seznamují od třetího ročníku. Postup je obdobný jako u durových stupnic, v následujících ročnících se stupnice, teď obvykle po třech s křížky a třech s béčky, nabalují. Z toho nám vyplývá, že ve čtvrtém ročníku mají ZUŠ v Brně a v Boskovicích probrané všechny stupnice, v Olomouci o rok později.

V prvním ročníku ZUŠ Žerotín v Olomouci a v Brně je již také kladen důraz na první seznámení se s trojzvukem, což u boskovické školy nebylo uvedeno. Poprvé se ŠVP o daném učivu zmiňuje až v rámci druhého ročníku.

Základní problematika intervalů, další významné učivo HN, je ve druhém ročníku zmíněna v ŠVP boskovickém a olomouckém, v brněnském další vyučovací rok. V následujících ročnících jsou intervaly probírané více do hloubky, žáci se učí rozlišovat čisté a velké intervaly, pracovat s nimi, zmenšovat je, nebo zvětšovat.

Díky všem uvedeným znalostem se žáci učí poznávat tóninu neboli tónorod určité skladby. První pokusy o určování probíhají v Olomouci již ve třetím ročníku HN a v Boskovicích o rok později. V brněnském ŠVP rozpoznávání tóniny není zmíněné, předpokládá se však, že žáci to budou umět po absolvování posledního ročníku, po jehož ukončení mají získané všechny prostředky k tomu, aby věděli, jak se tónorod dané skladby zjišťuje.

Jednoduchý doprovod se dá vytvořit pomocí kadence, právě tomu se žáci ZUŠ v HN také učí. V Olomouci je v ŠVP vytváření kadence z hlavních kvintakordů a jejich použití k jednoduchému doprovodu třeba lidových písní zahrnuto ve čtvrtém ročníku, v Brně pak v pátém. V ŠVP ZUŠ Boskovice není doprovod pomocí základních kvintakordů jednoznačně definován v žádném ročníku. Pouze rytmický doprovod k lidové písni tvoří žáci ve druhém ročníku a pak v posledním ročníku se snaží doplnit sami akordy k nějaké melodii, kterou zkomponují.

Důležitým učivem hudební nauky zahrnutým v ŠVP je také transpozice melodie, lidové písně nebo jiných hudebních děl. Tomuto je věnována pozornost olomoucké a brněnské umělecké školy ve čtvrtém ročníku. V ŠVP ZUŠ v Boskovicích je transpozice zařazena již ve třetím ročníku a to jako první seznámení, v němž se žáci učí transponovat pouze o tón výš. Transpozice lidových písní do jiných tónin je součástí, stejně jako u ostatních ZUŠ, čtvrtého ročníku.

Po absolvování všech ročníků hudební nauky je žák schopen sám komponovat jednoduché melodie s doprovodnými akordy, reprodukovat nebo vytvářet vlastní hudební myšlenku či vytvářet jiné vlastní rytmicko-melodické útvary, což je společné všem uvedeným ZUŠ.

ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci se jako jediný ze třech zkoumaných škol zabývá hudebními formami, klade na ně velký důraz téměř ve všech ročnících a má v plánu vypsane všechny pojmy týkající se forem, které by žáci po ukončení hudební nauky měli poznat, ovládat jejich stavbu, rozumět jim a dokázat je rozebrat. V ŠVP ZUŠ Boskovice je tato oblast také zahrnuta, ale jen okrajově v posledním ročníku, aby žáci o formách získali stručný přehled a věděli, že taková nauka také existuje.

Ze srovnávání třech ŠVP nám vyplývá, že největší požadavky má ZUŠ Žerotín v Olomouci. ZUŠ Brno a ZUŠ Boskovice se liší pouze v drobnostech, a nejde tedy určit školu, která má vyšší nároky kladené na absolventy hudební nauky.

3 SLOVNÍ POMŮCKY A PŘÍKLADY K HUDEBNÍ TEORII

V předchozích kapitolách jsme zkoumali hudební nauku z teoretického hlediska. Rozebrali jsme si všechny části, kterými se HN zabývá. Dále se podíváme už jen na část HN, konkrétně budeme mluvit o hudební teorii. Mezi triviální znalosti hudební teorie patří stupnice, intervaly a akordy. Samozřejmě také všechny předcházející základní znalosti potřebné k této látce. Zde však budeme předpokládat, že žáci již mají nabyté nějaké teoretické základy.

Veškeré učivo z hudební teorie je abstraktní záležitostí, a tedy těžko pochopitelné pro dítě. To potřebuje vždy nějaký konkrétní příklad, ukázkou, aby definovaný pojem jasně pochopilo. Nalezneme tedy možné způsoby řešení, jak žákům probíranou látku vysvětlit tak, aby ji byli schopni chápat. Proto součástí této kapitoly budou také návrhy pomůcek pro učitele k předávání učiva, včetně praktických příkladů na procvičování.

3.1 Stupnice

S tématem stupnic se žáci navštěvující hudební nauku setkávají téměř po celou dobu jejího studia. Je to ve většině ZUŠ první větší látka, se kterou žáci přicházejí do kontaktu. Některé školy začínají raději intervaly, protože toto učivo je ve stupnicích také zahrnuto, ale je mnohem obtížnější. Proto se při stupnicích učitelé raději zpočátku obejdou bez znalosti intervalů. Stupnice jsou děleny do různých druhů a je jich obrovské množství. Hudební nauka na ZUŠ se zabývá pouze stupnicemi durovými a mollovými aiolskými, harmonickými a melodickými.

3.1.1 Pomůcky k durovým stupnicím

S žáky musíme učivo začít probírat pěkně od začátku, proto je dobré zmínit, že stupnice nese název podle tónu, kterým začíná a také končí, samozřejmě o oktávu výš.

Protože se stupnice skládá z celých tónů a půltónů, jako názornou pomůcku, se kterou se žáci běžně setkávají a neměla by chybět ani v místnosti pro výuku HN, můžeme využít uspořádání klaviatury na klavíru nebo houslový prstoklad. Nejideálnější na ukázkou je stupnice C dur, kde na klavíru hrajeme pouze na bílých klávesách.

Musíme žákům vysvětlovat vše postupně a po malých krocích. Tam, kde jsou bílé klávesy hned vedle sebe (tj. není mezi nimi černá klávesa), jedná se o půltón, ostatní klávesy jsou

vzdáleny o celý tón, protože půltón vede k černé klávese a od černé k bílé klávese máme další půltón. Na houslích je ukázka obdobná. Nemáme zde sice klávesy, ale prstoklad, ve kterém klademe prsty k sobě nebo od sebe. Pokud máme prsty u sebe, jedná se o půltón, jestliže je mezi prsty mezera ještě na jeden prst, jde o celý tón.

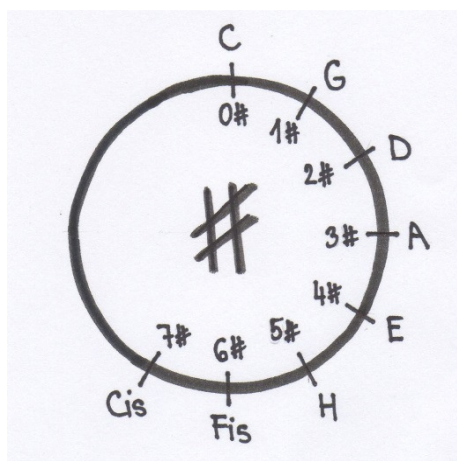
Na závěr vysvětlování je dobré s žáky probrat případné nejasnosti a nesrovnalosti a následně látku shrnout. Tedy u stupnice C dur máme dva celé tóny, jeden půltón, tři celé tóny a opět jeden půltón.

Jestliže známe toto pravidlo pro vzdálenost tónů, utvoří již žáci další stupnice podle vzoru. Napíšeme si osm tónů jdoucích za sebou a potom společně vypočítáme vzdálenosti mezi jednotlivými tóny. Jestliže se nám vzdálenost někde liší od předlohy, musíme daný tón zvýšit nebo snížit příslušnou posuvkou. Díky této pomůcce nemusí žáci používat pořadí křížků a béček, ani seřazení stupnic, které jdou za sebou v takovém pořadí, v němž každé následující stupnici přibude další posuvka.

3.1.1.1 Pomůcky k durovým stupnicím s křížky

Pro určení stupnic, jak jdou postupně za sebou s přibývajícími křížky, existuje řada pomůcek, které nám usnadní určení následující stupnice. Uvedeme si dvě, které používáme nejčastěji.

První pomůcka, která je známá všem a vyskytuje se v učebnicích, je kvintový kruh. Jedná se o kruh, na nějž zaznamenáváme stupnice ve směru hodinových ručiček. Když si představíme hodiny, začínáme na dvanáctce stupnicí C dur bez předznamenání. Další stupnice je vždy o kvintu výš té předchozí a přidá se jí právě jeden křížek. Tedy následující stupnici nalezneme na pátém tónu stupnice předchozí a přidáme o křížek víc vždy na sedmém stupni stupnice. Předznamenání stupnice předešlé nám zůstanou. Tak se dostaneme až k poslední stupnici se sedmi křížky, v hodinách ležící na místě sedmičky.

Tato varianta je však těžko pochopitelná bez znalosti intervalů a nechceme-li žáky s nimi ještě zatěžovat, je dobré najít nějakou jednoduchou alternativu.

Lehko zapamatovatelná je básnička. Tu můžeme bez problémů vymyslet sami. Nebo si ji v hodině, případně za domácí úkol mohou vymyslet i žáci. Začáteční písmena každého slova nám určují název stupnice a počet křížků. Na ukázkou si uvedeme básničku, kterou se učí žáci navštěvující HN na ZUŠ v Boskovicích.

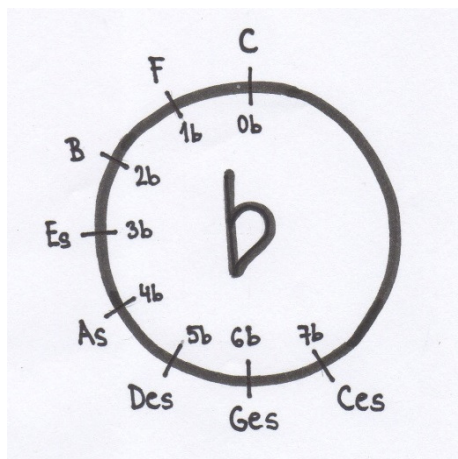
Gusta Dobře A Energicky Hraje Fis, Cis

Např.: Stupnice E dur nalezneme ve slově **E**nergicky. Protože je dané slovo v říkance čtvrté, bude mít stupnice E dur čtyři křížky.

3.1.1.2 Pomůcky k durovým stupnicím s béčky

U durových stupnic s béčky můžeme s vysvětlováním žákům postupovat stejným způsobem jako u durových stupnic s křížky.

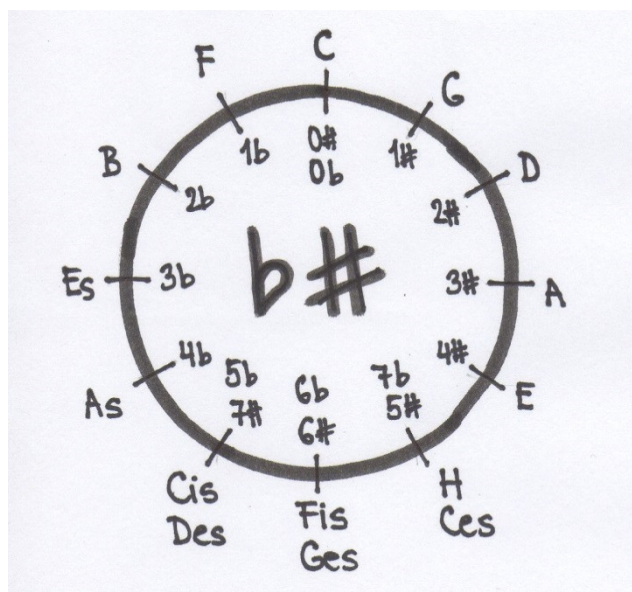
Tentokrát použijeme místo kvintového kruhu kvartový kruh. Zde budeme stupnice zapisovat z druhé strany, v protisměru hodinových ručiček. Začneme opět stupnicí C dur na dvanáctce a další stupnice, které přidáme jedno béčko, bude o kvartu výš. To znamená, že každou další stupnici nalezneme na čtvrtém stupni stupnice předchozí. V nové stupnici přidáme vždy béčko na čtvrtém stupni. To nám ulehčí práci, protože následující stupnice bude na nově přidaném béčku. Poslední stupnice se sedmi béčky bude na místě pětky v ciferníku.

I zde je potřeba alternativa pro žáky, kteří nejsou seznámeni s intervaly. Můžeme použít tuto báseň nebo vymyslet svoji na totožný princip. Používáme ji stejným způsobem, jako u durových stupnic s křížky:

Franta, Běďa, Ester Asistují Desetiletému Gestovi Cestou

Je důležité žáky upozornit na souvislost kvartového a kvintového kruhu, třeba následujícím způsobem. Když spojíme kruh kvartový i kvintový do jednoho společného kruhu, zjistíme, že ve směru hodinových ručiček postupujeme stále po kvintách. Jestliže po nich chceme dospět opět ke stupnici bez předznamenání, musíme se dostat postupně do stupnic s béčky v opačném pořadí (od stupnic se sedmi béčky dospějeme ke stupnici C dur). Na druhou stranu, v protisměru hodinových ručiček, nacházíme následující stupnice na kvartách. Zde se logicky dostaneme ke stupnicím s křížky také v opačném pořadí. To proto, že obratem kvarty je kvinta, ale to je spíše na vysvětlování pro starší žáky. Tím zjistíme, že nám některé stupnice s křížky zní stejně jako stupnice s béčky, protože zde nalezneme enharmonické stupnice.

Pokud vysvětlujeme pořadí stupnic starším žákům, můžeme využít rozdělení stupnice na dva durové tetrachordy. Podívejme se s nimi opět na stupnici C dur. Do prvního tetrachordu patří tóny C, D, E, F, do druhého tetrachordu potom G, A, H, C. Jestliže chceme vytvořit následující stupnici s jednou posuvkou, ať už je to křížek nebo béčko, bude mít stupnice C dur se stupnicí G dur a F dur právě jeden společný tetrachord. Tedy první tetrachord stupnice C dur bude druhým tetrachordem stupnice F dur a druhý tetrachord stupnice C dur bude prvním tetrachordem stupnice G dur.

O správnosti utvořené stupnice se ještě společně s žáky ujistíme následujícím způsobem. Když vezmeme stupnici s křížky i s béčky začínající stejným písmenem⁴⁰, vypíšeme si u nich počet posuvek, tak nám jejich součet musí dát číslo sedm. Tento způsob můžeme využít, když známe počet posuvek stupnice s křížky (s béčky) a chceme určit předznamenání stupnice s béčky (s křížky).

Např. stupnice E dur má čtyři křížky a stupnice Es dur má tři béčka. Součet čísel tři a čtyři nám dává sedm.

Podívejme se se žáky na další zajímavost související s kvartkvintovým kruhem. Podle předznamenání můžeme seřadit všechny durové stupnice za sebe, ať už mají béčka,

⁴⁰ Pozor! Nejedná se o stejnojmenné stupnice, které nalezneme ke stupnicím durovým ve stupnicích mollových. Zde srovnáváme pouze durové stupnice s křížky a durové stupnice s béčky.

nebo křížky. Bylo by vhodné žáky stále dokola informovat o funkci posuvek, tj. křížek notu zvyšuje, béčko ji snižuje.

Zopakujme si s dětmi pořadí durových stupnic s křížky. Vše jsme zmiňovali již v souvislosti s kvartkvintovým kruhem, ale pro vybavení si to vysvětlíme ještě jednou. Jestliže začneme u stupnice C dur bez předznamenání, další stupnice bude o kvintu výš atd., až dojdeme ke stupnici Cis dur. Když chceme postupovat po kvintách i u stupnic s béčky, musíme začít obráceně, tedy u stupnice Ces dur, která má sedm béček, tak se po kvintách dostaneme ke stupnici C dur, kterou začínalo pořadí stupnic s křížky.

Třeba na postup seřazování stupnic přijdou žáci sami, pokud ne, musíme jim vysvětlit, že nám z předchozího poznatku plyne toto pravidlo: Stupnice s křížky i stupnice s béčky mají společnou stupnici C dur, u stupnic s béčky je v pořadí na konci, u stupnic s křížky na začátku. Můžeme je tedy propojit právě stupnicí C dur, která bude uprostřed. Začneme stupnicí Ces dur se sedmi béčky a budeme postupovat po kvintách nahoru přes stupnici C dur, až dospějeme ke stupnici Cis dur se sedmi křížky. Můžeme stupnice seřazovat i obráceně od Cis dur k Ces dur, ale vzdálenost mezi stupnicemi by byla pouze kvartová.

Zkusme žákům zahrát stupnice, které v kruhu leží na stejném místě, tedy enharmonické. Žáci by měli přijít na to, že tyto stupnice znějí stejně, tudíž na poslech máme jen 12 různých stupnic.

3.1.2 Pomůcky k mollovým stupnicím

U mollových stupnic budeme vycházet již z poznatků ze stupnic durových.

Mollovou stupnici se stejnými předznamenáními, jako má stupnice durová, vytvoříme na jejím šestém stupni. Takže např. stupnice bez předznamenání začíná v durových stupnicích notou C (C dur) a v ní je šestým stupněm tón A, tudíž mollová stupnice bez předznamenání bude a moll.

Jestliže máme dán název stupnice a chceme zjistit, jaké má předznamenání, určíme si počet předznamenání stejnojmenné durové stupnice a snížíme o tři posuvky. Např. E dur má čtyři křížky a e moll jeden křížek, D dur má dva křížky a d moll jedno béčko, F dur má jedno béčko a f moll čtyři béčka atd.

Pokud bychom chtěli stupnici tvořit podle předlohy vzdálenosti tónů (uspořádání celých tónů a půltónů), jako jsme to dělali u durových stupnic, bude to zde trochu komplikovanější.

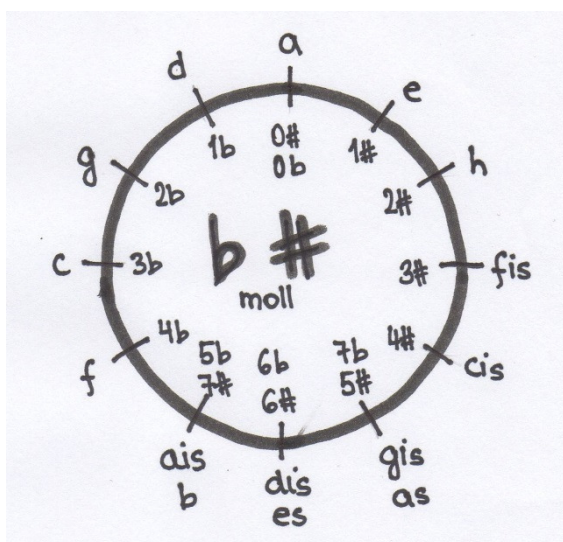
Mollové stupnice totiž, jak už bylo řečeno, dělíme na aiolské, harmonické a melodické a každá má svou specifickou strukturu.

Začneme od stupnice aiolské, v té je mezi jednotlivými notami jeden celý tón, následuje půltón, dva celé tóny, jeden půltón a dva celé tóny.

V harmonické stupnici je pravidlo zvyšování sedmého stupně, tudíž se změní i vzdálenosti mezi tóny. Začínáme stejně jedním celým tónem, další je jeden půltón, dva celé tóny, jeden půltón, rozpětí jednoho a půl tónu a jeden půltón. Pokud bychom ze stejnojmenné stupnice durové chtěli utvořit stupnici harmonickou, stačí nám, když snížíme třetí a šestý tón v durové stupnici.

Melodická mollová stupnice zmenšuje vzdálenost jednoho a půl tónu zvýšením šestého i sedmého stupně, takže v ní máme jeden celý tón, jeden půltón, čtyři celé tóny a jeden půltón. Dolů má stupnice stejné vzdálenosti jako aiolská, aby byla alespoň trochu zachována původní mollová stupnice.

Mimo jiné zde platí stejné pomůcky jako u durových stupnic. Můžeme použít kvintový nebo kvartový kruh pro mollové stupnice s křížky nebo s béčky s pouhou změnou, že se nám kvarty a kvinty začnou tentokrát počítat od stupnice a moll bez předznamenání, na rozdíl od durových stupnic, kde začínáme také stupnicí bez předznamenání, ale stupnicí C dur.

Pokud bychom chtěli využít pomocných básniček, tak zde jsou k dispozici opět ty, podle kterých se učí děti na ZUŠ v Boskovicích. Musíme si dát pozor, protože první slovo začíná písmenem a, to udává již stupnici a moll, která je bez předznamenání. Všimněme si, že se vyskytuje v obou básních.

U durových stupnic jsme ale začínali slovem, které reprezentovalo stupnici až s jednou posuvkou. Stupnici C dur v pomocných básních pro durové stupnice obsaženou nemáme.

Pomocná básnička pro mollové stupnice s křížky:

adam, eva hláskují fis, cis, dis, ais

A pro mollové stupnice s béčky máme básničku:

adam dal gól celému finsku bez esterovi asistence

3.1.3 Příklady k procvičování

Příklad 1

Spočítej předznamenání stupnic G dur a Ges dur (E dur a Es dur, C dur a Ces dur) a sečti je. Jaké nám z toho plyne pravidlo?

Příklad 2

Urči vzdálenosti mezi tóny v durové stupnici.

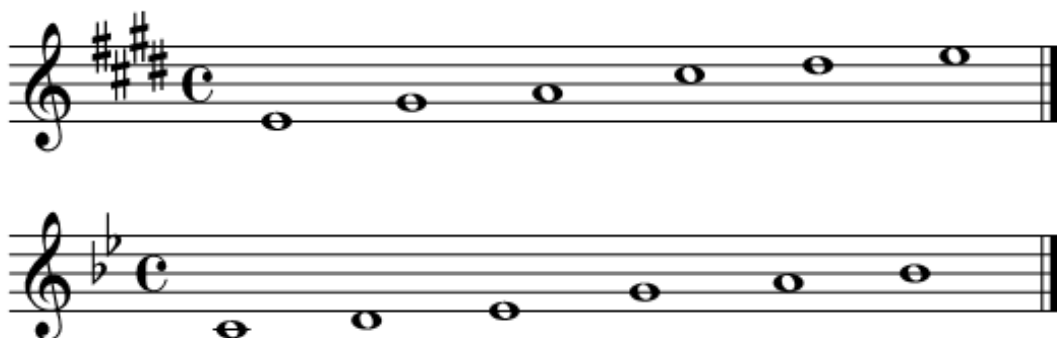
Příklad 3

Urči vzdálenosti mezi tóny v mollové stupnici harmonické.

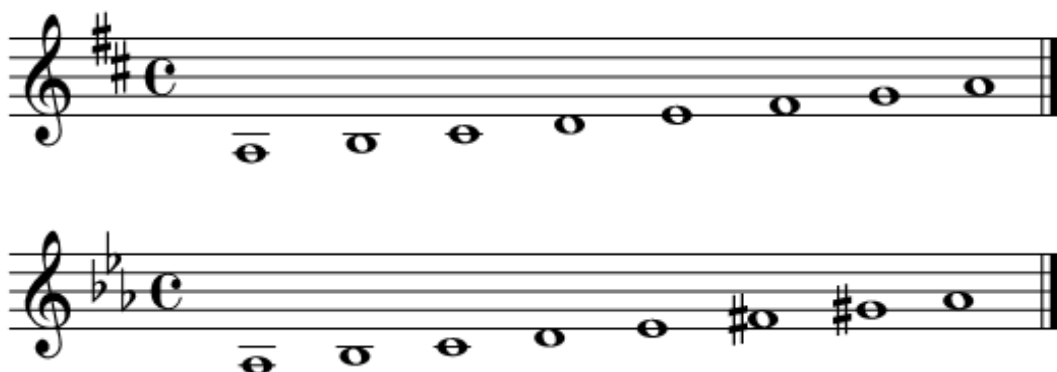
Příklad 4

Doplň chybějící noty ve stupnicích.

Příklad 5

Dopiš chybějící nebo odstraň přebývající předznamenání ve stupnicích.

Příklad 6

Přiřaď ke stupnici její předznamenání.

B dur	2 #
Cis dur	4 #
D dur	4 b
As dur	7 #
Ges dur	6 b
E dur	6 #
Fis dur	2 b

Příklad 7

Seřad' čísla noty do stupnice.

Příklad 8

Spoj čárou stupnici s jejím předznamenáním.

A dur	Ges dur	Cis dur	H dur	As dur	B dur	C dur	F dur
0 #	1 b	3 #	5 #	2 b	7 #	6 b	4 b
d moll	gis moll	ais moll	f moll	a moll	fis moll	es moll	g moll

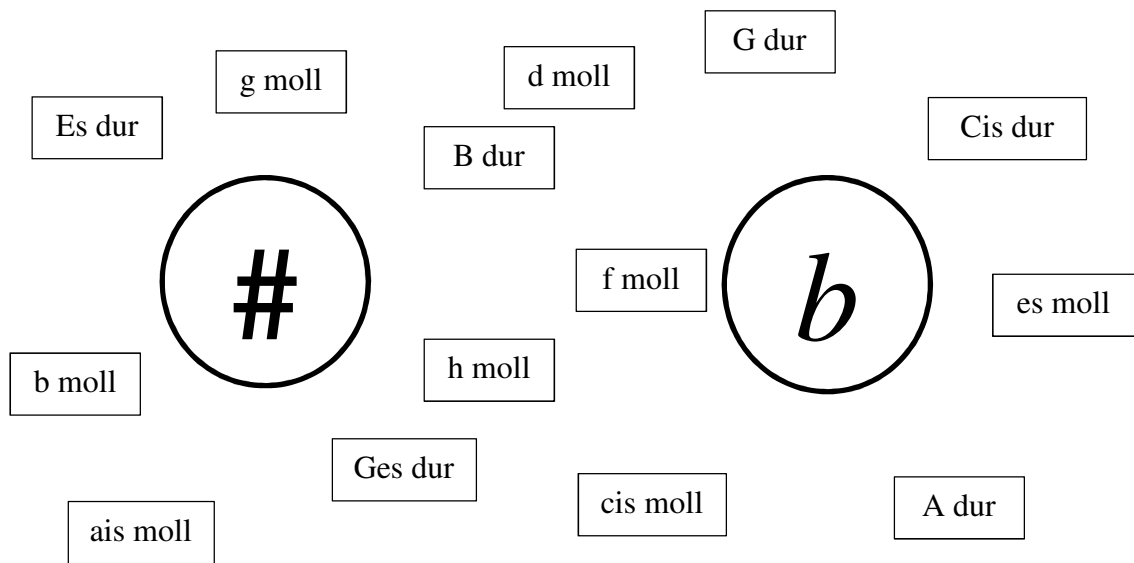
Příklad 9

Vyškrtni stupnici, která má jiný počet posuvek, než je uvedeno v příslušné kolonce.

0	A dur, c moll, C dur, a moll
1	g moll, H dur, F dur, e moll, f moll, G dur, as moll, d moll
2	C dur, B dur, ais moll, g moll, D dur, h moll, Cis dur, F dur
3	B dur, A dur, a moll, c moll, fis moll, Es dur, cis moll, C dur
4	e moll, E dur, cis moll, c moll, As dur, f moll, b moll, Fis dur
5	b moll, F dur, d moll, gis moll, D dur, Des dur, H dur, G dur
6	Ges dur, es moll, fis moll, g moll, Fis dur, dis moll, Des dur
7	ais moll, e moll, Ces dur, d moll, fis moll, Cis dur, as moll, H dur

Příklad 10

Béčko a křížek spoj se stupnicemi, kterým náleží.

Příklad 11

Spoj stejnojmenné stupnice.

F dur	h moll
Cis dur	as moll
H dur	cis moll
As dur	f moll

Příklad 12

Najdi chyby ve stupnici a oprav je.

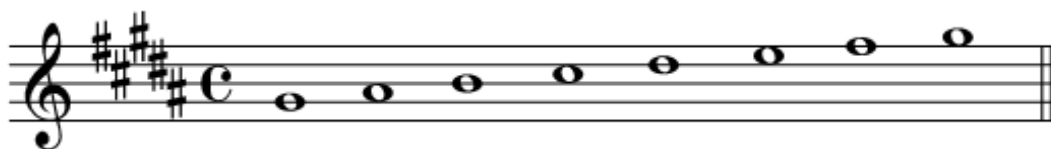
Příklad 13

Spoj enharmonické stupnice.

as moll	Des dur
b moll	gis moll
H dur	ais moll
Cis dur	Ges dur
es moll	Ces dur
Fis dur	dis moll

Příklad 14

Doplň posuvky navíc v mollové stupnici harmonické.

Příklad 15

Doplň posuvky navíc v mollové stupnici melodické.

Příklad 16

Spoj stupnice paralelní (mají stejné předznamenání).

Ces dur	h moll
D dur	d moll
E dur	dis moll
Es dur	cis moll
C dur	c moll
F dur	b moll
Des dur	a moll
Fis dur	as moll

3.2 Intervaly

Učivo intervalů je v hudební nauce velmi nepostradatelné. Díky němu pak snáze můžeme určovat akordy, stupně ve stupnicích, lépe intonovat nebo srovnávat vzdálenosti mezi tóny.

První setkání s touto látkou jsme již mohli zaznamenat, když jsme mluvili o stupnicích. Někteří učitelé začínají učit intervaly dříve než stupnice z důvodů zařazení této látky právě i při probírání stupnic. Na druhou stranu je učivo intervalů poněkud obtížné pro začátečníky a stupnice jsou považovány za jednodušší a lépe pochopitelné i pro malé děti. Panují zde názorové nesrovnalosti. Tyto dvě oblasti od sebe nejsou úplně odděleny, jen se musí něčím začít, posléze se vše ale prolíná.

Nezbytná znalost, kterou by tedy žáci měli bez problému co nejdříve ovládat, jsou základní vzdálenosti mezi tóny v jedné oktávě, které označujeme čísly od jedné do osmi, slovně prima až oktáva.

3.2.1 Pomůcky k určování intervalů

Žáci si lépe než abstraktní pojem určitého intervalu, se kterým se setkají poprvé, zapamatují konkrétní věci, které se dají znázornit. Je dobré tedy hned využít zápis intervalů do notové osnovy, aby žáci viděli, jak daný interval vypadá. Vzhledem k dalšímu vysvětlování budeme hovořit o harmonických vzestupných intervalech.

Snažíme se žákům na notové osnově nakreslit obrázky podobné určitému intervalu. Díky názornosti si žáci vše lépe zapamatují a následně vybaví. Můžeme postupovat podobně, jak je zde uvedeno.

Interval primy je na určení jednoduchý, protože vidíme dvě stejné noty vedle sebe. Pro některé chytré hlavy, matematiky, ho můžeme označit jako nekonečno. Sekundu nám určují dva sousední tóny, kde jeden je vždy na lince a druhý v mezeře. Je to nejmenší vzdálenost mezi dvěma odlišnými tóny. V tercii na notové osnově leží obě noty buď na lince, nebo v mezeře, můžeme ji připodobnit k osmičce. U kvarty máme opět jednu notu na lince, druhou v mezeře. Na rozdíl od sekundy ji ale můžeme napsat nad sebe. Kvinta má obě noty v mezeře nebo na lince, ale mezi ně se vleze ještě jedna nota, která bude s oběma tóny svírat tercii. Tu však vynecháme, takže nám kvinta vypadá jako sněhulák bez prostřední koule. Sextu a septimu již tak dobře k něčemu přirovnat nedokážeme, ale můžeme se odrazet již od známých intervalů. Interval oktávy už známe ze stupnic. Je to vlastně stejná nota, jen v jiné oktávě.

Pro lepší představivost daného intervalu je užitečné si zazpívat písničky, které daným intervalem začínají. Nebudeme si uvádět konkrétní písničky, protože by se jednalo spíše o výuku praktickou. Zde se však máme věnovat pouze teorii.

Další kategorií je určování čistých, velkých a odvozených intervalů. Žáky musíme upozornit, že zde vždy vycházíme z předznamenání durových stupnic. Nyní si s nimi projdeme rozdělení jednotlivých intervalů. Do velkých intervalů zařazujeme sekundu, tercii, sextu a septimu. Ostatní intervaly, čili prima, kvarta, kvinta a oktáva, jsou potom intervaly čisté. Všechny intervaly můžeme posuvkou zvětšit, potom z nich budeme mít intervaly zvětšené, dále dvojnásobně zvětšené atd. U zmenšování intervalů je důležité rozlišovat, zda zmenšujeme intervaly čisté nebo velké. Z čistých intervalů budou zmenšené, pak dvojnásobně zmenšené atd. Co se týče intervalů velkých, tak prvním zmenšením dostaneme intervaly malé, až dalším zmenšením intervaly zmenšené atd.

Aby žáci dokázali intervaly dobře určit, potřebují také nějaké pomůcky. Lépe se určují intervaly s menší vzdáleností. U vzdálenějších se spleteme snáz. Můžeme si tedy zapamatovat, že ke každému intervalu existuje opačný (doplněný do oktávy) interval. Jestliže se jedná pouze o čísla, jejich součet nám dá vždy číslo devět. Např. obrácený interval k primě je oktáva (jedna a osm je devět), k tercii máme sextu (tři a šest je devět) atd. Čisté intervaly nám zůstávají čisté i po obratu. Ale ostatní přívlastky intervalů mají svůj protiklad, který je pro nás logický, tj. z velkých intervalů dostaneme malé, ze zmenšených zvětšené a obráceně.

3.2.2 Příklady k procvičování

Příklad 1

Vybarvi stejné intervaly jednou barvou. Pro každý druh si urči jinou barvu.

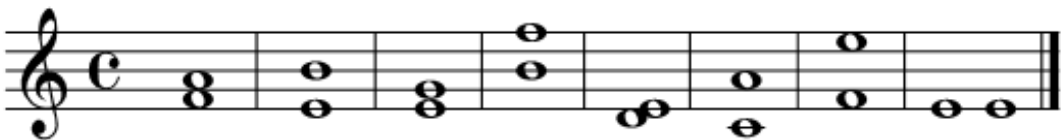
Příklad 2

Zakroužkuj čisté kvinty.

Příklad 3

Spočítej si vzdálenosti mezi intervaly a najdi chyby.

3 4 2 5 1 6 7 2

Příklad 4

Zakroužkuj velké tercie.

Příklad 5

Spoj číslo s příslušným intervalem.

1 3 2 8 6 4 7 5

Příklad 6

Zakroužkuj zvětšené sexty.

Příklad 7

Vypiš všechny základní intervaly od tónu f.

Příklad 8

Doplň k intervalům posuvky podle stupnice E dur a napiš, o jaký interval se jedná.

Příklad 9

Přiřaď správnou odpověď.

vzdálenost od 1. tónu k 8.	tercie
vzdálenost od 1. tónu k 6.	kvarta
vzdálenost od 1. tónu k 4.	oktáva
vzdálenost od 1. tónu k 1.	prima
vzdálenost od 1. tónu k 5.	septima
vzdálenost od 1. tónu k 3.	sexta
vzdálenost od 1. tónu k 7.	sekunda
vzdálenost od 1. tónu ke 2.	kvinta

Příklad 10

Přiřaď název intervalu k notovému zápisu.

zm. 5   m. 7   zv. 3   zm. 4   v. 3   v. 2   č. 4   zm. 7

Příklad 11

Najdi chyby a uprav posuvky tak, aby název odpovídal danému intervalu.

zv. 3   zm. 6   v. 6   zm. 5   č. 4   zv. 4   zv. 2   zm. 4

Příklad 12

Přiřaď navzájem obrácené intervaly.

m. 3   zm. 6   č. 4   v. 7   zm. 8   zm. 2   zv. 5   č. 1   m. 6   v. 4

č. 5   zv. 1   m. 2   zv. 7   v. 6   v. 3   zm. 4   zv. 3   m. 5   č. 8

Příklad 13

Zakroužkuj správné intervaly.

m. 6   č. 8   zv. 1   zv. 4   č. 5   v. 7   zm. 3   v. 2

Příklad 14

Napiš stupnici C dur po terciích nad sebe.

3.3 Akordy

Nyní se budeme zabývat akordy, tj. poslední hlavní učební látkou hudební nauky. V základním uměleckém vzdělávání se žáci seznamují s kvintakordy a jejich obraty. Také je jim umožněn náhled do okruhu septakordů, zde se však setkávají především s dominantním septakordem. Další akordy jsou učivem pokročilejšího vzdělávání se v hudební teorii.

Znalost akordů je výhodná při hře na hudební nástroj, kde lze využít k doprovodu zpěvu písní. V některých zpěvnících jsou psány jen názvy akordů, díky těmto vědomostem si člověk potom ten akord dokáže seskládat sám a doprovázet tak celou píseň s vlastním doprovodem.

3.3.1 Pomůcky k určování akordů

Učivo o akordech plynule navazuje na znalost předchozích dvou látek, stupnic a intervalů. Akord totiž můžeme vytvořit na každém stupni stupnice. My se s dětmi podíváme nejprve na ty, které mají své vlastní pojmenování. Na prvním stupni je tónika, na čtvrtém subdominanta, neboli spodní dominanta a na pátém dominanta. S těmito třemi akordy se dá dále pracovat a právě ony nám stačí k doprovodu jednoduchých písní. Musíme pouze umět určit tóninu a její předznamenání, což by nám nemělo, vzhledem ke znalostem stupnic, činit potíže. Žáci s těmito základními akordy mohou dále pracovat v hodinách hry na doprovodný hudební nástroj.

Probírání intervalů před akordy je logické, protože znalost intervalů je nezbytná k určování typu akordu.

S žáky probíráme učivo akordů postupně pomalu a zřetelně, aby jim vše bylo jasné, nezamotávali se do toho a nedělali zbytečné chyby. Začneme tedy s oporou již známého učiva intervalů a můžeme si opět pomoci obrázkem. Základní kvintakord je tvořen dvěma terciemi nad sebou, takže opticky připomíná sněhuláka, kterého si společně pro pochopení nakreslíme. Kvintakord se mu říká proto, že vnější tóny jsou od sebe vzdáleny o kvintu, což jsme

si u intervalů namalovali jako sněhuláka bez prostřední koule. V akordu nám ale prostřední nota přibyla.

Přívlastky, které jsme se k intervalům naučili, nám pomohou určit, jestli se jedná o akord mollový nebo durový. Je také možnost si vyjmenovat celou stupnici, to by ale bylo příliš zdoluhavé. Navíc musíme dávat pozor a žákům ukázat víceznačnost akordů. Jeden akord je součástí jakékoliv tóniny, jen se jinak jmenuje, tj. durový, mollový, zmenšený, zvětšený... Pokud ale chceme pouze durový, vyskytuje se jen v některých stupnicích. Aby si žáci víceznačnost akordu osvojili, mohou dostat úkol. Ve které tónině se daný akord vyskytuje? Např.: Akord C dur je tónikou stupnice C dur, subdominantou stupnice G dur a dominantou stupnice F dur atd. Možností je samozřejmě více, protože můžeme mít i různé zmenšené či zvětšené akordy, tím však děti v hudební nauce nezatěžujeme.

Durový kvintakord se tedy skládá nejdříve z velké tercie a pak malé tercie, u mollového je to obráceně. Pro mollový akord je charakteristická první malá tercie. Tu je žákům dobré popsat jako smutnou, melancholickou. Následuje velká tercie. S dětmi je nejlepší rozlišovat durový a mollový akord podle sluchu na veselý a smutný. Můžeme si s nimi pro lepší představivost zazpívat písně, v nichž můžeme nalézt mollový nebo durový akord.

V hodinách hry na hudební nástroj jsou pro žáky na upevňování a zdokonalování techniky hry důležité stupnice. K nim neodmyslitelně patří i akordy a jejich obraty. V praxi se jedná o rutinní záležitost, většinou je žáci mají zautomatizované a nijak se nad nimi nezamýšlí. V notách vypadá každý obrat jinak a má také svůj zvláštní název. Doteď jsme mluvili pouze o kvintakordu. Ten má ještě dva obraty. Prvním z nich je sextakord a utvoříme ho z kvintakordu přepsáním nejnižší (basové, zde i základní) noty o oktávu výš. Tak nám svírá spodní tón se základním tónem (v akordu C dur je to tón c, vždy se jedná o tón, který je v názvu akordu) sextu, proto sextakord. Tak jsme se se žáky opět dostali k učivu intervalů. Druhý obrat pokračuje ze sextakordu (je dobré s žáky navazovat na to, co již znají) opět přepsáním nejnižší (basové) noty o oktávu výš. Nyní nám základní tón s basovým tónem svírají kvartu a basový tón s původním basovým tedy momentálně nejvyšším tónem svírají sextu. Budeme ho tedy nazývat kvartsextakord.

Vše, co jsme si teď popsali, je nejdůležitější částí učiva o akordech v hudební nauce na ZUŠ. Ještě jedna menší podkapitola by se týkala dominantního septakordu, který se skládá ze čtyř not nad sebou. Obraty septakordů a jejich názvy nebo jiné druhy septakordů se již v rámci prvního stupně hudební nauky na ZUŠ nevyučují.

3.3.2 Příklady k procvičování

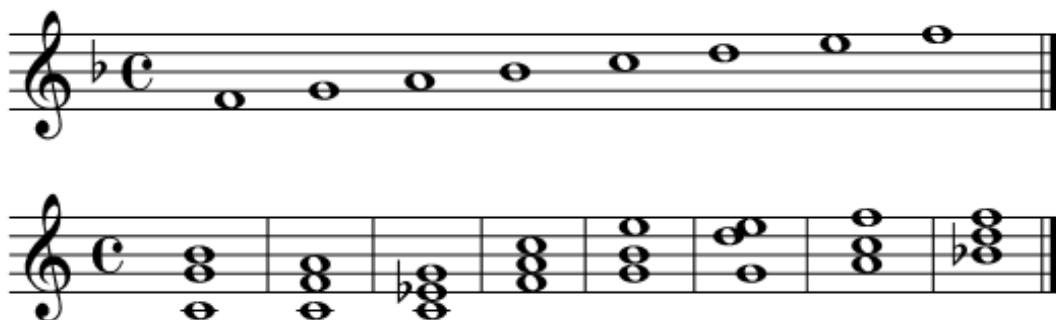
Příklad 1

Vybarvi akord D dur ve stejnojmenné stupnici a jinou barvou akord G dur.

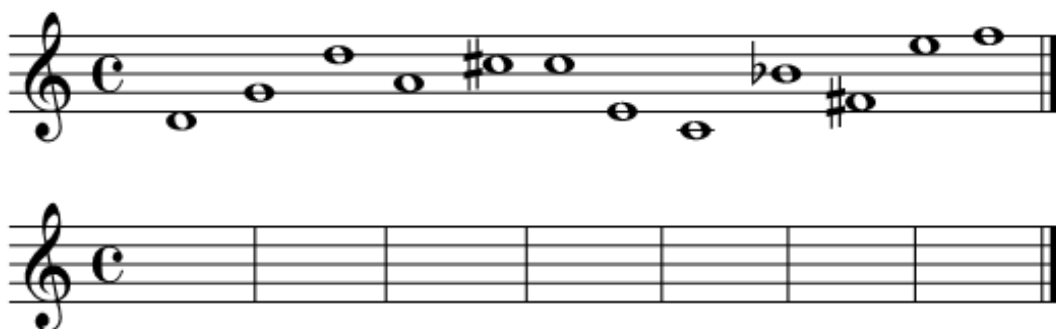
Příklad 2

Zakroužkuj správný akord (i obraty) z dané stupnice.

Příklad 3

Poskládej rozsypané noty do základních tvarů akordů durových i mollových.

Příklad 4

Utvoř z akordů přidáním malé tercie dominantní septakordy.

Příklad 5

Čísla se nám přeházela. Spoj je se správným akordem.

6 5 $\frac{6}{4}$ 6 6 $\frac{6}{4}$ 5

Příklad 6

Oprav chyby v posuvkách.

C F as Es g cis h

Příklad 7

Škrtni špatně pojmenované akordy.

G d a C a G H

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se věnovali problematice hudební teorie jako součásti hudební nauky na ZUŠ jak ze všeobecného hlediska, tak i konkrétně a prakticky.

V první kapitole jsme si objasnili základní hudební pojmy vyskytující se v této práci. Ze slovníků a odborné literatury jsme shromáždili a sepsali různé definice týkající se daného termínu. Zhodnotili jsme a na pravou míru uvedli rozdíly mezi pojmy hudební teorie a hudební nauka, jež jsou lidmi často zaměňovány. Snad to alespoň trochu pomůže k rozlišování těchto pojmů.

V další kapitole jsme zjistili základní informace týkající se vzniku a velikosti ZUŠ, z nichž jsme si vypůjčili jejich ŠVP ke srovnání s rámcovým vzdělávacím programem, jež je vytvořen MŠMT a je jednotný pro všechny ZUŠ našeho území. Díky informacím o školách jsme mohli stanovit závěr rozdílnosti obsahu učiva, který vychází z velikosti ZUŠ nebo města, v němž se škola nachází, ale hlavně závisí na kapacitě žáků a vyučujících, často i na několikaleté působnosti a neustálého rozvoje ZUŠ.

Ve třetí kapitole jsme se pokusili dát návod vyučujícím, jak postupovat při vysvětlování stupnic, intervalů a akordů. Pomůcky týkající se jednotlivých látek by měly nejen učitelům usnadnit předávání informací, ale i žákům pomoci k snazšímu porozumění učiva. Jedná se o názornou formu, kterou malé děti vyhledávají, protože nedokáží správně uchopit a pracovat s abstraktními pojmy. Je to tedy pouze návod a nástin možností, které se dají využít. Ostatní záleží na samotném učiteli, jak s materiálem naloží a zda vymyslí sám něco účinného, co žáky zaujme.

Tvorba bakalářské práce pro mě byla velkým přínosem zejména v didaktické oblasti a kreativním zpracováváním úkolů k procvičování daného učiva.

Dále pro mě bylo obohacením zkoumání ŠVP a RVP, jejich rozborů a srovnávání. Zde jsem měla možnost nahlédnout mimo hudební nauku také na celou strukturu školních vzdělávacích plánů, co všechno obsahují a jaké kladou nároky na ukončení ročníků při hře na různé hudební nástroje.

Tato práce by mohla vést další podnikavé a nápadité studenty či vyučující k vytvoření dalšího pestřejšího souboru pracovních listů jako rozšíření k již uvedeným úkolům ve třetí kapitole nebo k vypracování příkladů na procvičování dalších menších témat, jež se probírají v hudební nauce na ZUŠ.

SEZNAM ZKRATEK

HN – hudební nauka

MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

PHV – přípravná hudební nauka

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP ZUV – Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

ZUŠ – Základní umělecká škola

POUŽITÁ LITERATURA

BARVÍK, Miroslav; MALÁT, Jan, TAUŠ, Karel. *Stručný hudební slovník*. Praha: Státní hudební nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.

ČERNUŠÁK, Gracian. *Pazdírkvův hudební slovník naučný. I. Část věcná*. Brno: Ol. Pazdírka, 1929.

ČERNUŠÁK, Gracian; ŠTĚDRONĚ, Bohumír; NOVÁČEK, Zdenko. *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí. Svazek první. A – L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

ČERNUŠÁK, Gracian; ŠTĚDRONĚ, Bohumír; NOVÁČEK, Zdenko. *Česko slovenský hudební slovník osob a institucí. Svazek druhý. M – Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.

DANES, Emma. *Hudební teorie pro každého*. Praha: Svojtka&Co. ISBN 80-7237-090-1.

DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka I. Učebnice hudební nauky a intonace pro 1. až 3. ročník I. cyklu lidových škol umění*. Praha: Editio Supraphon, 1979.

DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka II. Učebnice hudební nauky a intonace pro 4. až 7. ročník I. cyklu a II. cyklu lidových škol umění*. Praha – Bratislava: Editio Supraphon, 1968.

FUKAČ, Jiří; VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. 1. vydání. Praha: Editio supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9.

GRIGOVÁ, Věra. *Všeobecná hudební nauka*. Olomouc: Alda, 1998.

CHITZOVÁ, Klára R. *Petrík v zemi hudební teorie*. 1. vydání. Praha: Statná hudební nakladatelství, 1962.

KLINDERA, Jindřich. *Hudební nauka III. – V*. Praha: ARED hudební nakladatelství, 2002.

KUBIČKA, Miroslav. *Všeobecná hudební nauka (přehled látky)*. 2. vydání. Plzeň: Hra, 1998.

LISÁ, Dagmar. *Hudební nauka pro malé i větší muzikanty I*. Praha: Editio Bärenreiter, 2003.

MODR, Antonín. *Všeobecná hudební nauka. Otázky a odpovědi*. Praha – Bratislava: Supraphon, 1970.

PÍCHA, František. *Všeobecná hudební nauka*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1964.

POPOVIČ, Mikuláš. *Hudební nauka. Příručka ke studiu*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta 2003.

PROKEŠ, Zbyněk. *Základy hudební nauky*. Liberec: Technická univerzita, Fakulta pedagogická, 1999.

REŽNÝ, Pavel. *Elementární hudební teorie*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0647-0.

SLÁDKOVÁ, Anna. Analýza současného stavu výuky hudební nauky na ZUŠ. In: SLAVÍKOVÁ, Marie; KODĚJŠKA, Miloš; KOVERDYNSKÝ, Luděk (eds.). *Teorie a praxe hudební výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2009, s. 42-44.

VOZAR, Martin. *Hudební nauka pro ZUŠ pracovní sešit, 2. ročník*. Ostrava: Ritornel, 2003.

VOZAR, Martin. *Hudební nauka pro ZUŠ pracovní sešit, 3. ročník*. Praha: Talacko Editions, 2005.

VOZAR, Martin. *Hudební nauka pro ZUŠ pracovní sešit, 4. ročník*. Praha: Talacko Editions, 2005.

ZENKL, Luděk. *ABC hudební nauky*. Praha: Editio Supraphon, 1991.

ZENKL, Luděk. *Hudební teorie pro studující učitelství na I. stupni základní školy*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1980.

RVP a ŠVP dokumenty

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. Dostupné online: <http://www.msmt.cz/file/31244/>

Školní vzdělávací program Základní umělecké školy Boskovice, okres Blansko, Náměstí 9. května 7. ZUŠ Boskovice: škola motivace, realizace, obohacení a tvoření. Boskovice, 2012.

Školní vzdělávací program Základní umělecké školy, Brno, Vranovská 41. Brno, 2012. Dostupné online: <http://www.zusvranovska.cz/index.html>

Školní vzdělávací program Základní umělecké školy „Žerotín“ Olomouc, Kavaleristů 6. Kvalita, zázemí, tradice. Olomouc, 2012. Dostupné online: http://www.zus-zerotin.cz/uploads/clanekprilohy/115/SVP_ZUS_ZEROTIN_OLOMOUC.pdf

Internetové zdroje

MŠMT ČR [online], © 2013, <http://www.msmt.cz/> [cit. 4-12-2013]

ZÁKLADNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA BOSKOVICE [online], <http://www.zusboskovice.cz/> [cit. 4-12-2013]

ZUŠ Vranovská [online], <http://www.zusvranovska.cz/index.html> [cit. 4-12-2013]

ZUŠ ŽEROTÍN OLOMOUC [online], © 2007, <http://www.zus-zerotin.cz/index.php> [cit. 4-12-2013]

Metodický portál RVP, inspirace a zkušenosti učitelů. *Hudební nauka* [online], posl. revize 11-4-2011, http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/H/Hudebn%C3%AD_nauka [cit. 11-12-2013]

Wikipedie, otevřená encyklopedie. *Muzikologie* [online], posl. revize 5-11-2013, <http://cs.wikipedia.org/wiki/Muzikologie> [cit. 12-12-2013]

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. I – část RVP⁴¹
- Příloha č. II – část ŠVP ZUŠ Žerotín v Olomouci⁴²
- Příloha č. III – část ŠVP ZUŠ Brno Vranovská⁴³
- Příloha č. IV – část ŠVP ZUŠ Boskovice⁴⁴

---

⁴¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. s. 31. Dostupné online: <http://www.msmt.cz/file/31244/>

⁴² *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy „Žerotín“ Olomouc, Kavaleristů 6. Kvalita, zázemí, tradice*. Olomouc, 2012. s. 219 – 223. Dostupné online: http://www.zus-zerotin.cz/uploads/clanekprilohy/115/SVP_ZUS_ZEROTIN_OLOMOUC.pdf

⁴³ *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy, Brno, Vranovská 41*. Brno, 2012. s. 10 – 12. Dostupné online: <http://www.zusvranovska.cz/index.html>

⁴⁴ *Školní vzdělávací program Základní umělecké školy Boskovice, okres Blansko, Náměstí 9. května 7. ZUŠ Boskovice: škola motivace, realizace, obohacení a tvoření*. Boskovice, 2012. s. 86 – 87.

6.4   Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe hudby

Vzdělávací obsah oblasti Recepce a reflexe hudby je určen všem vzdělávacím zaměřením. Na úrovni školního vzdělávacího programu se vzdělávací obsah oblasti realizuje především jako samostatný vyučovací předmět každého studijního zaměření v hudebním oboru.

Očekávané výstupy pro I. stupeň základního studia

Žák:

- *orientuje se v grafickém záznamu hudebního díla a svým způsobem jej realizuje*
- *rozumí stavbě stupnic a akordů dur i moll, určí intervaly, rozezná tónorod hrané skladby*
- *rytmicky i intonačně reprodukuje jednoduchý notový zápis, zaznamená jednoduchou hudební myšlenku*
- *chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví*
- *vytváří vlastní melodické a rytmické útvary*
- *transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny*
- *s pochopením významu harmonických funkcí vytváří jednoduchý doprovod*
- *orientuje se v různých hudebních uskupeních, chápe princip rozdělení hlasů i hudebních nástrojů do skupin a identifikuje je*
- *má základní povědomí o výstavbě skladeb, orientuje se v jednoduchých hudebních formách*
- *aktivně poslouchá hudbu, orientuje se v jejích druzích a ve způsobech její interpretace*
- *chápe souvislosti vývoje hudby, rozpozná charakteristické znaky hudebního vyjadřování v jednotlivých epochách*
- *na základě svých zkušeností vyjadřuje své názory na znějící hudbu a umí je zdůvodnit*
- *propojuje teoretické vědomosti s praktickými dovednostmi, chápe význam tohoto spojení*

5.1.2.2   **Vzdělávací obsah učebního předmětu Hudební nauka**

Hudební nauka je povinný předmět pro všechny žáky od 7 let věku, kteří studují I. stupeň hudebního oboru. Bez ohledu na studijní zaměření prolíná hudební nauka napříč celým hudebním oborem a umožňuje funkčně integrovat teoretické znalosti a praktické dovednosti a návyky potřebné

nejen ke zvládnutí hry na nástroj, popřípadě sólového zpěvu, ale i k orientaci ve světě hudby vůbec. Cílem předmětu je nejen recepce a reflexe, tj. pronikání do jazyka hudby, ale také vytváření hodnotové orientace žáka, včetně rozvoje sociální inteligence. Studium trvá 5 let a probíhá formou kolektivní výuky 1 hodinu týdně.

1. ROČNÍK

ŽÁK

- orientuje se v jednoduchém grafickém záznamu hudebního díla v rozsahu 5 – 6 tónů (durové lidové písně) v houslovém klíči a svým způsobem jej realizuje (zpěvem, hrou na tělo, hrou na svůj nástroj)
- zopakuje či pomocí orffových nástrojů zahraje, vyťuká nebo vytleská elementární rytmické a melodické útvary v rozsahu 3 – 4 taktů ve 2/4, 3/4, 4/4 taktech
- při praktické ukázce uplatní či jinak předvede či zrealizuje (vysvětlí) základní hudební pojmy: zvuk, tón, nota (osminová, čtvrtová, půlová, celá, půlová s tečkou, čtvrtová s tečkou v rozsahu g – c3), pomlka (osminová, čtvrtová, půlová, celá), notová osnova, houslový a basový klíč, rytmus, takt, tempo, dynamická znaménka, legato, staccato, repetice, ligatura, koruna, posuvky u not – křížek, béčko, odrážka
- písemně zaznamená či jinak prokáže (zpěvem, hrou na svůj nástroj) znalost vybrané durové stupnice (C dur, G dur, D dur, F dur) a její trojzvuk
- pozná nejnámější hudební nástroje a pojmenuje pěvecké hlasy
- vyjádří vlastní názor (slovem, pohybem, výtvarnými prostředky) na vybrané ukázky z hudebních děl, například: Příběhy jedné kapely I. Hurníka, Slavík a Žabák z loutkového filmu V. Trojana aj.
- vlastními slovy vysvětlí rozdíl mezi operou a baletem a uvede příklad (Prodaná nevěsta, Rusalka, Z pohádky do pohádky, Pohádka o Honzovi aj.)

2. ROČNÍK

Žák:

- orientuje se v jednoduchém grafickém záznamu hudebního díla v rozsahu 8 tónů v houslovém klíči (durové lidové nebo umělé písně) a svým způsobem jej realizuje (zpěvem, hrou na tělo, hrou na svůj nástroj)
- poradí si s elementárními rytmickými a melodickými útvary v rozsahu 4 – 6 taktů, které předvede například vytleskáním či hrou na orffovy nástroje, ve čtvrtvých a osminových taktech, kánon, jednoduchý dvojhlas
- vysvětlí hudební pojmy: interval, stupnice, tónina, předznamenání, půltón, celý tón, akord a uplatní je v praktické ukázce
- vyjmenuje či interpretuje (zpěvem, hrou na svůj nástroj, hrou na orffovy nástroje) nebo písemně zaznamená vybranou durovou stupnici do 4 křížků a 4 béček včetně daného trojzvuku; v notovém zápisu určí základní melodické intervaly
- pozná a pojmenuje pěvecké hlasy a nejnámější hudební nástroje, zařadí je do skupin (strunné, dechové, bicí)
- svým způsobem reaguje (vlastními slovy, pohybem, výtvarnými prostředky) na poslech vybrané ukázky z hudebních děl (například Příběhy jedné kapely I. Hurníka, Péťa a vlk, Příhody lišky Bystroušky, Říkadla, Špalíček, Spící krasavice, Karneval zvířat aj.)

3. ROČNÍK

ŽÁK

- orientuje se v grafickém záznamu hudebního díla v rozsahu do 2 oktáv v houslovém klíči (durové i mollové lidové písně, umělé písně, úryvku z vybraných skladeb) a svým způsobem jej realizuje (zpěvem, hrou na tělo, hrou na svůj nástroj)
- reprodukuje či jinak realizuje (hrou na tělo, pomocí orffových nástrojů, vytleská, zazpívá) delší rytmické a melodické útvary v rozsahu do 8 taktů ve čtvrtvých a osminových taktech, kánon, lidový dvojhlas
- charakterizuje a v praxi uplatní hudební pojmy: intervaly základní – velké, čisté, malé, durová a mollová stupnice, tónina, předznamenání, tónika, subdominanta, dominant, kvintakord, sextakord, kvartsextakord
- rozezná tónorod dané skladby, interpretuje (zpěvem, hrou na svůj nástroj) nebo písemně zaznamená vybranou durovou stupnici do 5 křížků a 5 béček a vybranou mollovou stupnici (a moll, e moll, d moll), její hlavní kvintakordy a jejich obraty použije k nejjednoduššímu doprovodu
- vyjmenuje či jinak prezentuje čisté, velké a malé intervaly, určí v notovém zápisu a s pomocí nápěvkových písní také sluchem rozezná, případně intonuje;
- pozná a pojmenuje hudební nástroje a zařadí je do skupin a podskupin (strunné, dechové, bicí)
- rozliší či vlastními slovy vysvětlí pojmy z oblasti hudebních forem a žánrů (opera, balet, symfonie, symfonická báseň, scénická hudba, lidová píseň, umělá píseň apod.), na základě svých zkušeností z poslechu vybraných ukázek vyjádří své názory na znějící hudbu
- prezentuje či charakterizuje své znalosti o tvůrcích české národní hudby (B. Smetana, A. Dvořák, J. Suk, L. Janáček) i o známých dílech cizích skladatelů (Peer Gynt a norská národní hudba E. Griega, Karneval zvířat C. Saint-Saëns, Obrázky z výstavy M. P. Musorgského)

4. ROČNÍK

ŽÁK

- orientuje se ve složitějším grafickém záznamu hudebního díla v houslovém nebo basovém klíči v rozsahu C – c3 (durové i mollové lidové písně, umělé písně, úryvky z vybraných skladeb) a svým způsobem jej realizuje (zpěvem, hrou na tělo, hrou na svůj nástroj)
- reprodukuje či jinak realizuje složitější rytmické a melodické útvary v rozsahu 8 – 10 taktů ve čtvrtřevých a osminových taktech (například triola, synkopa, šestnáctinové noty), kánon, dvojhlas
- uplatní v praktické ukázce hudební pojmy: dvojitě posuvky u not – dvojitý křížek a dvojitě béčko, enharmonické tóny, intervaly základní a odvozené, durová a mollová stupnice, stupnice stejnojmenné a paralelní, tónina, předznamení, melodické ozdoby – příraz, skupinka, nátryl, mordent, trylek, obal, transpozice
- rozezná tónorod dané skladby, prezentuje (zpěvem, hrou na svůj nástroj) nebo písemně zaznamená vybranou durovou stupnici do 7 křížků a 7 béček a vybranou mollovou stupnici do 3 křížků a 3 béček, její hlavní kvintakordy a jejich obraty použije k jednoduchému doprovodu, transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny
- vyjmenuje čisté, velké a malé intervaly, určí je v notovém zápisu a s pomocí nápěvkových písni také sluchem rozezná, případně intonuje
- pozná a pojmenuje hudební nástroje a zařadí je do skupin a podskupin (strunné, dechové, bicí), určí jejich místo (pozici) v orchestru
- vyhodnotí a formuluje tanec jako nedílnou součást hudebního díla (polka, valčík, menuet, kankán, polonéza, mazurka, furiant) a pozná jej ve vybraných ukázkách (Smetana, Dvořák, Offenbach, Mozart, Chopin aj.)
- na základě svých zkušeností z poslechu vyjádří své názory na znějící hudbu, rozliší charakter daného stylového období od baroka po 20. století, vyjmenuje některé zástupce jednotlivých epoch a má o nich základní povědomí (Bach, Mozart, Beethoven, Čajkovskij, Chopin aj.)

5. ROČNÍK

ŽÁK

- orientuje se ve složitějším grafickém záznamu hudebního díla v houslovém nebo basovém klíči (durové či mollové lidové písně, umělé písně, úryvky z vybraných skladeb, koncertu, symfonie, partitury) a svým způsobem jej realizuje (zpěvem, hrou na svůj nástroj)
- rozezná tónorod dané skladby, interpretuje (zpěvem, hrou na svůj nástroj) nebo písemně zaznamená všechny durové a mollové stupnice do 7 křížků a 7 bček, jejich hlavní kvintakordy a jejich obraty použije k jednoduchému doprovodu, transponuje jednoduchou melodii do jiné tóniny
- vyjmenuje a určí v notovém zápisu základní a odvozené intervaly a s pomocí nápěvkových písni také sluchem rozezná a intonuje základní intervaly;
- pozná a pojmenuje hudební nástroje a zařadí je do skupin a podskupin (strunné, dechové, bicí), rozšíří jejich znalost o historické či méně časté nástroje (dudy, loutna, mandolína, cimbál, clarina atd.), orientuje se v různých hudebních seskupeních;
- aktivně poslouchá hudbu, orientuje se v periodizaci dějin evropské hudby od nejstarší doby po 20. století, vyjmenuje některé zástupce jednotlivých epoch a má o nich základní povědomí, na základě svých zkušeností z poslechu vyjádří své názory na znějící hudbu
- orientuje se v jednoduchých hudebních formách (sonátová forma, fuga, malá a velká písňová forma, rondo aj.)
- orientuje se v současném hudebním dění a má základní povědomí o kulturních institucích u nás
- reprodukuje či vytvoří vlastní hudební myšlenku (motiv, téma, čtyřtaktí), případně ji zazpívá nebo zahraje

Příloha č. III – část ŠVP ZUŠ Brno Vranovská

Hudební nauka

1. ročník

Žák:

- zpívá jednoduché jednohlasé písně
- rozlišuje vzestupnou a sestupnou melodii
- rozeznává pojmy zvuk a tón
- určuje vlastnosti tónů
- zná notovou osnovu a její složení
- zná houslový klíč
- vyjmenuje hudební abecedu nahoru a dolů
- orientuje se v notaci v rozsahu g – c³
- zná hodnoty not a pomlk – celou, půlovou, čtvrtovou, osminovou
- vytleskává jednoduchý rytmus v taktu 2/4, 3/4, 4/4
- zvládá taktování v 2/4 a 3/4 taktu
- zná funkci posuvek; zvýšenou a sniženou hudební abecedu
- zná stupnice C, G, D, F, (B) dur a T⁵
- orientuje se v základních dynamických a tempových označeních

2. ročník

Žák:

- rozlišuje poslechem durové a mollové písně
- pozná rozdíl mezi celým tónem a půltónem
- zná stavbu durové stupnice
- zná durové stupnice do 4 # a 4 b a T⁵
- rozumí stavbě mollové stupnice – a moll
- zná stupnice moll do 2 # a 2 b a T⁵
- pozná grafický záznam základních intervalů
- orientuje se v basovém klíči podle potřeb svého nástroje
- pozná šestnáctinovou notu a pomlku
- orientuje se v taktu 3/8
- zvládá taktování v 4/4 taktu
- rozumí teoreticky i prakticky základním hudebním pojmům
- při poslechu vybraných skladeb rozeznává elementární znaky – dynamiku, tempo, náladu
- pozná dechové nástroje dřevěné a žesťové

3. ročník

Žák:

- zpívá jednoduchý dvojhlas
- intonuje jednoduchá cvičení v rozsahu 1. – 5. stupně
- rozlišuje sluchem 1 – 3 tóny
- zná všechny durové stupnice a T⁵
- zná mollové stupnice do 4 # a 4 b
- zná princip tvoření obrátů T⁵
- rozlišuje čisté a velké intervaly
- orientuje se v taktu 6/8 a v taktech půlových
- zvládá taktování 4/4 taktu
- orientuje se v nových rytmických útvarech
- pozná nástroje strunné a bicí
- popíše hlavní znaky hudby v období baroka

4. ročník

Žák:

- zná všechny mollové stupnice a T⁵
- vysvětlí souvislosti mezi stupnicemi stejnojmennými a paralelními
- tvoří z velkých intervalů malé
- chápe princip enharmonické záměny
- transponuje píseň do jiné tóniny
- orientuje se v nejdůležitějších pojmech hudebního názvosloví
- rozezná nástrojové skupiny symfonického orchestru
- rozlišuje hudbu instrumentální (komorní a orchestrální) a vokální (zpěvní hlasy, pěvecké sbory)
- popíše hlavní znaky hudby v období klasicismu a romantismu
- aktivně poslouchá vybrané ukázky skladeb a vyjadřuje svůj názor na znějící hudbu

5. ročník

Žák:

- orientuje se ve všech dosud probraných stupnicích, jejich T^5 a obratech
- rozumí stavbě stupnic a akordů dur i moll
- tvoří z čistých intervalů zmenšené
- zná akordickou kadenci (stavbu D^7)
- chápe význam harmonických funkcí a vytváří jednoduchý doprovod
- zná princip zvětšeného a zmenšeného T^5
- vytváří vlastní melodické a rytmické útvary
- chápe a užívá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví
- orientuje se v grafickém záznamu díla
- orientuje se v různých hudebních žánrech
- zpívá písně různých žánrů
- orientuje se ve vývojových obdobích hudby, zná nejvýznamnější představitele a jejich díla
- propojuje teoretické znalosti s praktickými dovednostmi

Příloha č. IV – část ŠVP ZUŠ Boskovice

5.1.25 Hudební nauka

Učební plán:

	I. stupeň							II. stupeň			
	1.r	2.r	3.r	4.r	5.r	6.r	7.r	I.r	II.r	III.r	IV.r
Hra na nástroj	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hudební nauka	1	1	1	1	1						
Instrumentální nebo sborové praktikum				1	1	1	1	1	1	1	1

I. STUPEŇ:

1. ročník

Žák:

- rozlišuje délku not a pomlk
- napíše durové stupnice do 1# a 1 b, označí půltóny
- ukáže a pojmenuje noty s posuvkami (křížky, béčka, odrážky)
- uplatňuje znalosti o 4/4, 3/4 a 2/4 taktech v rytmických doplňovačkách
- zahraje jednoduchou rytmickou linku na Orffovy nástroje
- taktuje písně ve 2/4 taktu
- pojmenuje základní hudební nástroje
- pozná (poslechem) vybranou skladbu B. Smetany a A. Dvořáka
- intonuje osmistupňovou řadu a písně v rozsahu $c_1 - c_2$

2. ročník

Žák:

- napíše durové stupnice do 3# a 3b
- napíše mollovou stupnici
- vytvoří tónický kvintakord k probíraným stupnicím
- porovná a analyzuje rozdíl mezi durovým a mollovým kvintakordem, aplikuje výsledek zkoumání v praxi
- vytvoří základní intervaly
- poslechem rozliší souzvuk dvou a tří tónů
- zazpívá předebraný tón (na klavíru) ve své hlasové poloze
- označí T, D, S ve vybrané stupnici
- navrhne rytmický doprovod k jednoduché lidové písni
- rozliší a pojmenuje soprán, alt, tenor a bas na základě nahrávky
- zpívá lidové a umělé dětské písně v jednohlasu

3. ročník

Žák:

- napíše durové stupnice do 5# a 5b

- napíše mollové stupnice do 3# a 3b (harmonické a melodické)
- vytvoří akordickou kadenci k zadané durové stupnici a T₅ s obraty
- zvyšuje a snižuje zadaný tón
- používá nejdůležitější hudební pojmy, označení a názvosloví při realizaci hudby
- transponuje jednoduché melodie o tón výš
- zpívá elementární dvojhlas (ostinátní figury, kánony, quodlibet)
- vědomě používá hlavovou rezonanci ve vyšších polohách
- řídí se zásadami hlasové hygieny

4. ročník

Žák:

- napíše všechny durové a mollové stupnice
- definuje tóninu u předložené skladby
- transponuje lidové písně
- poslechem rozezná všechny běžně používané hudební nástroje
- zaznamená a reprodukuje jednoduchý notový zápis
- orientuje se v základních akordických značkách
- má orientační přehled v uměleckých obdobích od baroka ve vazbě na poslechl
- rozdělí hudební nástroje do skupin
- umí odvozovat intervaly

5. ročník

Žák:

- zapíše rytmicko-melodická cvičení
- sestaví durový, mollový, zmenšený a zvětšený kvintakord a D₇
- komponuje jednoduché melodie, dle svých schopností doplní akordy
- analyzuje znějící hudbu
- rozezná různé druhy hudby, popíše základní znaky
- vyjádří svůj názor na znějící hudbu
- orientuje se v jednoduchých hudebních formách

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Kristýna Odehnalová
Katedra nebo ústav:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	PaedDr. Lena Pulchertová Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Hudební teorie jako součást hudební nauky na ZUŠ
Název v angličtině:	The Music Theory as a part of music curriculum at The Primary School for Arts
Anotace práce:	Bakalářská práce popisuje hudební teorii, jež je učivem hudební nauky na ZUŠ. Zabývá se definováním základních pojmů, komparací ŠVP třech ZUŠ mezi sebou a jejich souvislostí s RVP. Součástí práce jsou praktické úkoly sloužící učitelům jako pomůcka k výuce žáků. Jednotlivé ŠVP jsou k dispozici v příloze.
Klíčová slova:	Základní umělecká škola, Hudební nauka, Hudební teorie, Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis describes the music theory which is the curriculum of music theory at the Primary School of Art. It deals with defining the basic concepts, comparing School Educational Program in three Schools of Art and their relationships with the Framework Educational Program. The work also contains practical tasks, which serve as a guide for teachers to teach pupils. Individual sections of the School Educational Program are enclosed.
Klíčová slova v angličtině:	Primary School of Arts, Music Science, Music Theory, Framework Educational Program, School Educational Program
Přílohy vázané v práci:	4 přílohy
Rozsah práce:	52 stran
Jazyk práce:	Český jazyk